

Magdalena Đaković

**Geografija u školskim kurikulumima osnovnih i srednjih škola
Brodsko-posavske i Šibensko-kninske županije**

Diplomski rad

predan na ocjenu Geografskom odsjeku
Prirodoslovno-matematičkog fakulteta Sveučilišta u Zagrebu
radi stjecanja akademskog zvanja
magistre edukacije geografije

**Zagreb
2018.**

Ovaj je diplomski rad izrađen u sklopu diplomskog sveučilišnog studija *Geografija (jednopedmetni)*; smjer: *nastavnički* pri Geografskom odsjeku Prirodoslovno-matematičkog fakulteta Sveučilišta u Zagrebu, pod vodstvom prof. dr. sc. Zorana Curića.

TEMELJNA DOKUMENTACIJSKA KARTICA

Sveučilište u Zagrebu
Prirodoslovno-matematički fakultet
Geografski odsjek

Diplomskirad

Geografija u školskim kurikulumima osnovnih i srednjih škola Brodsko-posavske i Šibensko-kninske županije

Magdalena Đaković

Izvadak: Školski kurikulum određuje plan i program škole s izvannastavnim i izvanškolskim aktivnostima, izbornim predmetima te drugim odgojno-obrazovnim aktivnostima i projektima. Glavna zadaća školskog kurikulumuma je izgradnja jedinstvenog profila škole, a učenicima zanimljiv i kvalitetan školski kurikulum može osigurati školi veći broj upisanih učenika. Svaka aktivnost školskog kurikulumuma povezana je s jednim ili više školskih predmeta, a u neke aktivnosti uključena je škola u cjelini. Kako je geografija mosna znanost te kao takva povezuje prirodne i društvene znanosti, učitelji geografije se mogu uključiti u različite aktivnosti školskog kurikulumuma. Predmet istraživanja ovog rada jesu aktivnosti u školskim kurikulumima pojedinih škola Brodsko-posavske i Šibensko-kninske županije vezane za geografiju i aktivnosti čiji su nositelji učitelji geografije. Učitelji geografije nositelji su dodatne nastave, dopunske nastave, izvanastavnih aktivnosti, projekta i izvanučioničke nastave te sudjeluju u stvaranju prepoznatljivosti pojedine škole.

41 stranica, 3 grafička priloga, 4 tablice, 97 bibliografskih referenca; izvornik na hrvatskom jeziku

Ključne riječi: kurikulum, školski kurikulum, geografija, učitelji geografije, osnovne i srednje škole

Voditelj: prof. dr. sc. Zoran Curić
Povjerenstvo: prof. dr. sc. Zoran Curić
doc. dr. sc. Dubravka Spevec
doc. dr. sc. Ružica Vuk

Tema prihvaćena: 07. 02. 2017.

Rad prihvaćen: 14. 06. 2018.

Rad je pohranjen u Središnjoj geografskoj knjižnici Prirodoslovno-matematičkog fakulteta Sveučilišta u Zagrebu, Marulićev trg 19, Zagreb

BASIC DOCUMENTATION CARD

University of Zagreb
Faculty of Science
Department of Geography

MasterThesis

**Geography in School Curricula of Primary and Secondary Schools of Slavonski
Brod-Posavina and Šibenik-Knin County**

Magdalena Đaković

Abstract: The school curriculum determines the curriculum of the school with extracurricular, elective courses and other educational activities and projects. The main task of the school curriculum is to build up a unique school profile, and interesting and quality school curricula can provide larger number of enrolled students for schools. Each activity of the school curriculum is linked to one or more school subjects, and in some activities the school is entirely included. As geography is dual science and as such links natural and social sciences, geography teachers can be involved in different activities of the school curriculum. The subject of this thesis is geography and activities related to geography teachers in the school curricula of the Slavonski Brod-Posavina and Šibenik-Knin counties. Geography teachers are carriers of additional, supplementary and extracurricular activities, projects and extra-curricular classes, and participate in the creation of a distinctive school.

41pages, 3 figures, 4tables, 97references; original in Croatian

Keywords: curriculum, school curriculum, geography, geography teachers, primary and secondary schools

Supervisor: Zoran Curić, PhD, Full Professor

Reviewers: Zoran Curić, PhD, Full Professor
Dubravka Spevec, PhD, Assistant Professor
Ružica Vuk, PhD, Assistant Professor

Thesis submitted: February 7th 2017

Thesis accepted: June 14th 2018

Thesis deposited in Central Geographic Library, Faculty of Science, University of Zagreb, Marulićev trg 19, Zagreb, Croatia.

SADRŽAJ:

1. UVOD.....	1
1. 1. Predmet istraživanja.....	1
1. 2. Svrha i ciljevi istraživanja.....	2
1. 3. Istraživačka pitanja i hipoteze.....	2
1. 4. Metode istraživanja.....	3
1. 5. Pregled dosadašnjih istraživanja.....	3
2. KURIKULUM.....	5
2. 1. Pojmovno određenje kurikuluma.....	5
2. 2. Klasifikacija kurikuluma.....	9
2. 2. 1. Nacionalni okvirni kurikulum.....	10
2. 2. 2. Školski kurikulum.....	12
3. GEOGRAFIJA KAO NASTAVNI PREDMET.....	17
4. GEOGRAFIJA U ŠKOLSKIM KURIKULUMIMA.....	18
4. 1. Geografija u školskim kurikulumima osnovnih škola Brodsko-posavske županije.....	19
4. 2. Geografija u školskim kurikulumima osnovnih škola Šibensko-kninske županije.....	25
4. 3. Geografija u školskim kurikulumima srednjih škola Brodsko-posavske županije.....	29
4. 4. Geografija u školskim kurikulumima srednjih škola Šibensko-kninske županije.....	31
5. ZAKLJUČAK.....	34
Popis literature.....	37
Popis slika, tablica i priloga.....	VI
Prilozi.....	VI
Prilog 1. Pisana priprema za nastavni sat geografije.....	VII

1. UVOD

Školski kurikulum jedan je od temeljnih dokumenta škole. Njime se utvrđuje plan i program škole s izvannastavnim i izvanškolskim aktivnostima, izbornim predmetima te drugim odgojno-obrazovnim aktivnostima i projektima. Glavna zadaća svih aktivnosti koje su dodatne jest osigurati jedinstveni profil škole tj. aktivnosti zbog kojih će učenici odabrati baš tu školu. To je posebno značajno prilikom odabira srednje škole kada učenik prema vlastitim afinitetima bira školu. Zbog sve manjeg broja učenika škole nastoje osmisliti školski kurikulum koji će zainteresirati učenike i potaknuti ih da odaberu baš tu školu. Svaka aktivnost školskog kurikulumu povezana je s jednim ili više školskih predmeta, a u neke aktivnosti uključena je škola u cjelini. Kako je geografija mosna ili dualna znanost te kao takva povezuje prirodne i društvene znanosti, učitelji geografije se mogu uključiti u različite aktivnosti školskog kurikulumu. U ovom radu analizira se uloga učitelja geografije te zastupljenost geografije kroz dodatnu i dopunsku nastavu, izvannastavne aktivnosti i projekte u školskim kurikulumima osnovnih i srednjih škola Brodsko-posavske i Šibensko-kninske županije. Želi se uvidjeti ostvaruje li Geografija kao školski predmet svoje obrazovne, ali i neosporne odgojne i moralne vrijednosti kroz aktivnosti školskog kurikulumu, a ne samo kroz Geografiju kao obvezni školski predmet u osnovnim školama te pojedinim srednjim školama ovisno o vrsti srednjoškolskog obrazovanja.

1. 1. Predmet istraživanja

Predmet istraživanja ovog rada jest geografija u aktivnostima školskih kurikulumu osnovnih i srednjih škola dviju županija: Brodsko-posavske i Šibensko-kninske. Analizirani su školski kurikulumi navedenih županija te aktivnosti u kojima je geografija zastupljena kao i aktivnosti koje vode učitelji geografije, a nisu izravno povezane s Geografijom kao nastavnim predmetom. Navedene županije su odabrane zbog približno jednakog broja osnovnih i srednjih škola koje se nalaze na njihovom području kao i zbog različitog podneblja u kojem se nalaze. Na temelju analiziranih školskih kurikulumu istražuju se sličnosti i razlike zastupljenosti geografije u školskim kurikulumima između pojedinih osnovnih škola unutar iste županije, srednjih škola unutar iste županije, osnovnih i srednjih škola unutar iste županije te osnovnih i srednjih škola dviju županija. Istražuje se uključenost i uloga geografije, ali i učitelja geografije u kreiranju jedinstvenog profila škole kroz sudjelovanje u aktivnostima školskog kurikulumu.

1. 2. Svrha i ciljevi istraživanja

Svrha ovog diplomskog rada je istražiti uključenost geografije i učitelja geografije u školske kurikulume škola s područja Brodsko-posavske i Šibensko-kninske županije te utvrditi razlikuju li se aktivnosti školskog kurikuluma s obzirom na podneblje u kojem se nalazi pojedina županija.

Glavni ciljevi diplomskog rada su:

- a) utvrditi zastupljenost geografije kao i učiteljica i učitelja geografije u školskim kurikulumima s područja Brodsko-posavske i Šibensko-kninske županije
- b) utvrditi sličnosti i razlike u zastupljenosti geografije s obzirom na različitost podneblja u kojem se pojedine škole nalaze.

1. 3. Istraživačka pitanja i hipoteze

U radu su postavljena sljedeća istraživačka pitanja:

1. Koliko su aktivnosti vezane za nastavi predmet Geografija uključene u školske kurikulume škola na istraživanom području?
2. U koje su aktivnosti, prema vrstama aktivnosti u školskom kurikulumu, svrstane geografske aktivnosti?
3. Koje su najčešće vrste aktivnosti koje su povezane s geografijom?
4. Kojim su aktivnostima u školskom kurikulumu nositelji učiteljice i učitelji geografije te imaju li ulogu u formiranju jedinstvenog profila škole?
5. Koje su sličnosti i razlike u zastupljenosti geografije u školskim kurikulumima škola dviju analiziranih županija?

U skladu s navedenom svrhom, ciljevima i istraživačkim pitanjima koja se postavljaju u vezi s glavnom temom, glavne hipoteze koje će se provjeravati u ovom radu su:

1. Geografija je kroz razne aktivnosti zastupljena u školskim kurikulumima.
2. Učiteljice i učitelji geografije nositelji su raznih aktivnosti, surađuju s učiteljima ostalih predmeta iz prirodoslovnog i društvenog područja te lokalnom zajednicom.

3. Učiteljice i učitelji geografije nositelji su aktivnosti koje su vezane za podneblje u kojem se škola nalazi te na taj način sudjeluju u stvaranju jedinstvenog školskog profila te njeguju tradiciju i identitet prostora u koje se nalazi škola.

4. Aktivnosti u školskim kurikulumima vezane za geografiju razlikuju se u školama dviju županija zbog različitog podneblja u kojem se škole nalaze.

1. 4. Metode istraživanja

Nakon selekcije i analize dostupne literature i izvora vezane za kurikulum općenito i školski kurikulum kao zasebnu vrstu kurikulumu uslijedila je deskriptivna analiza trideset tri školska kurikuluma osnovnih škola Brodsko-posavske županije, dvadest i tri školska kurikuluma osnovnih škola na području Šibensko-kninske županije te školski kurikulumi srednjih škola navedenih županija koje prema nastavnom planu i programu podučavaju geografiju. Podaci o broju, imenu i sjedištu škola dobiveni su na portalu za škole. Istraživanjem nisu obuhvaćene jedna glazbena škola na području Brodsko-posavske županije i dvije glazbene škole na području Šibensko-kninske županije. Svi su analizirani kurikulumi prikupljeni na mrežnim stranicama pojedinih škola.¹ Nakon pojedinačne analize školskih kurikuluma analizirane su sve aktivnosti koje su povezane s geografijom kao školskim predmetom te aktivnosti čiji su nositelji učiteljice, odnosno učitelji geografije. Nisu istraživane aktivnosti u kojima sudjeluju svi djelatnici škole, učenici i njihovi roditelji. Primijenjene su opće misaone metode analize i sinteze, indukcije i dedukcije. Naposljetku je izvršena komparativna analiza školskih kurikuluma škola dviju županija.

1.5. Pregled dosadašnjih istraživanja

Radova koji se bave istraživanjem zastupljenosti geografije u aktivnostima školskih kurikuluma nema. Pisani su radovi vezani za školski kurikulum te analize aktivnosti koje su prisutne u školskim kurikulumima bez stavljanja naglaska na točno određeno područje i povezanost s pojedinim predmetom. Primjerice rad Saše Puzić (2015) *Školski kurikulumi u Hrvatskoj- primjeri i iskustva* u kojem su analizirani školski kurikulumi prigodnog uzorka

¹Prema postojećem Zakonu (NN 87/08) smatra se „da je školski kurikulum dostupan svakom roditelju i učeniku u pisanom obliku, ako je objavljen na mrežnim stranicama škole“ (čl. 28.).

škola, a istraživane su sastavnice školskih kurikuluma, njihove sličnosti i razlike bez obzira na vrstu aktivnosti i njihovu povezanost s pojedinim nastavnim predmetima. Od autora koji se bave kurikulumom ističe se Vlatko Previšić (2007) koji u knjizi *Kurikulum- teorije, metodologija, sadržaj, struktura* zajedno s grupom autora iznosi znanstveno-teorijska objašnjenja, metodologijska polazišta i didaktičke kriterije za strukturiranje kurikulumskih promjena cjeloživotnog učenja u društvu znanja.

Vladimir Jurić (2005) u radu *Kurikulum suvremene škole* istražuje i opisuje teorije škole u funkciji školskoga kurikuluma, pedagoški i organizacijski razvoj škole, objašnjava pojam kurikulum škole (ili školski kurikulum), razmatra praćenje i vrednovanje kao važne kurikulumske zadaće škole te upućuje na odnos između školskog kurikuluma i kvalitete škole. Ana Sekulić-Majurec (2007) u studiji *Uloga sudionika odgojno-obrazovnog procesa u stvaranju, provedbi i vrednovanju kurikuluma* opisuje ulogu različitih promjena (društveno-političke, eksplozija znanja) i sudionika odgojno-obrazovnog procesa (učenika, nastavnika, stručno-razvojnih službi, ravnatelja i roditelja) u stvaranju, provedbi i vrednovanju kurikuluma škole. Analiziraju se različita pojmovna određenja kurikuluma općenito te posebno pojmovi kurikulum nastave i kurikulum škole.

Snježana Dubovicki, Vesna Svalina i Jelena Proleta (2014) u radu *Izvannastavne glazbene aktivnosti u školskim kurikulumima* istražile su sve aktivnosti školskih kurikuluma odabranih škola s posebnim naglaskom na glazbene aktivnosti koje su detaljnije analizirale. U radu je istraženo i zadovoljstvo učenika s pojedinim aktivnostima vezanim za glazbu.

Rad u kojem se istražuje kurikulum geografije kao nastavnog predmeta *Kurikulumi geografije za obvezno obrazovanje u 11 europskih država-komparativna analiza* objavili su 2007. godine Zoran Curić, Ružica Vuk i Martina Jakovčić. Autori su analizom zaključili da je geografija po zastupljenosti u kurikulumima važan nastavni predmet u obrazovnim sustavima europskih država, a njezin status kao nastavnog predmeta razlikuje se u kurikulumima pojedinih država prema položaju u kurikulumu, organizaciji (samostalnosti/integriranosti), trajanju obrazovanja, satnici, dok su manje razlike u nazivu predmeta, obveznosti, ciljevima i sadržajima obrazovanja.

2. KURIKULUM

U ovom poglavlju definirati će se značenje riječi kurikulum te pobliže objasniti vrste kurikulumu s naglaskom na školski kurikulum koji je tema ovog diplomskog rada. Prilikom pregleda i analize literature utvrđeno je kako postoji nesklad u zapisu riječi. U istraženim školskim kurikulumima i dodatnoj literaturi najčešće je korišten zapis kurikulum, a uz njega se pojavljuju curriculum i kurikul. Osim nesklada u zapisu riječi kurikulum primijećen je nesklad u njenom pojmovnom određenju. Definicija kurikulumu razlikuje se u pojedinim državama ovisno o tradiciji i normama jezika države u kojoj se koristi

2. 1. Pojmovno određenje kurikulumu

Kurikul(um) prodire u hrvatsko pedagoško nazivlje iz engleskoga jezika, ali poznato je kako je izvorno ta riječ latinskoga podrijetla. U Latinsko hrvatskom rječniku stoji da je „*curriculum*, i, n. utrkivanje, natjecanje, tečaj (nebeskih tijela, života), život, trkalište" (Žepić, 1991). Općenito znači hod, ali kroz pouku (obuku). Pored toga ona ne znači samo pouku (obuku), dakle učenje, studiranje, odnosno plan i program učenja i plan i program studiranja nego i obrazovanje (dakle plan i program obrazovanja) pa onda i sve ono što je s tim povezano. „Imenica *curriculum* izvedena je iz latinskog glagola *currere* – trčati, teći, hitjeti, hrliti, brzati, ploviti, brodititi koji je izrastao iz indoeuropskoga korijena *kers* (trčati), a ... ima i značenje tečaj života, život“ (Jukić, 2009). Previšić (2007) također navodi da je kurikulum latinskoga porijekla te da označava „tijek, slijed, koji opisuje relativno optimalan put djelovanja i dolaska do nekog cilja“. To je usmjereni pristup kretanju do najpovoljnijih rezultata postavljenih u nekom području rada koji sadrži nekoliko osnovnih procesa: planiranje organizaciju, izvođenje i kontrolu. Upravo se navedeni procesi, odnosno koraci koriste pri izradi kurikulumu.

U Veliku Britaniju *curriculum* iz latinskoga ulazi „kao otvorena dvokotačna kočija koju usporedo vuku dva konja – preobražena u školski tečaj, a zatim i u nastavni program, iz rimskoga ratnoga uskočila u britanski školski sustav. Da bi se ipak školski tečaj razlikovao od prijevoznoga, Englezi su ih razdvojili oblikom: *curricle* – opisana kočija, *curriculum* – školski program“ (Težak, 2004, 87). Iz engleskoga pak prodire u njemački i talijanski jezik u značenju nastavnoga programa i nastavnoga tečaja. U prijevodima s engleskoga i njemačkoga na hrvatski u stručni jezik isprva ulazi u obliku kurikulum.

Navedeni je pojam tako ušao i u radove hrvatskih autora s područja pedagoških znanosti, koji se uglavnom opredjeljuju za oblik kakav se susreće u izvornim tekstovima, ali slovopisno prilagođen hrvatskom jeziku (kurikulum). O tom obliku Stjepan Težak donosi sljedeću prosudbu: „Uvođenje curricula/kurikula u školsko nazivlje opterećeno je dvojnim pisanjem. Stariji prenositelji grčkih i latinskih imenica i morfološki su ih prilagođivali hrvatskomu jeziku pa su nastavke za muški rod (- os, -us) i srednji (-on, -um) izostavljali (metallon > metallum > metal). Moglo se to učiniti i s imenicom curriculum > kurikulum te bi i pridjev bio kurikulumni, ali ljubiteljima tuđega draži je duži kurikulumni“ (Težak, 2004, 88).

U Rječniku stranih riječi natuknica kurikulum samo upućuje na čest izraz iz latinskoga jezika curriculum vitae (Klaić, 2004), kojim se služimo u značenju kratka životopisa. Jednako je tako i u Hrvatskom enciklopedijskom rječniku (ur. Jojić – Matasović, 2002). U Velikom englesko-hrvatskom rječniku potvrđuje se curriculum u značenju nastavnoga programa (Bujas, 1999.). U Rječniku englesko-hrvatskom, hrvatsko-engleskom s gramatikom (prir. Božić, 2000) curriculum je plan nastave (visoke škole, fakulteta). U Websterovu rječniku nalazi se potpunije objašnjenje:

1. studijski programi koje nudi obrazovna institucija ili jedan od njezinih odjela
2. skup kolegija koji čine područje specijalizacije.

I u ostalim engleskim rječnicima pronalazi se vrlo slično, ali ipak ponešto drukčije objašnjenje: Uputnik, uputnici („Curriculum, curriculumi“)— svi predmeti, tj. kolegiji koji se nude u školi, koledžu ili sličnoj ustanovi, odnosno poseban studijski program za jedan predmet. Može se zapaziti i objašnjenje kako je curriculum obrazovni program kojim je utvrđena: a) obrazovna svrha programa (ishodi), b) sadržaj, tehnike poučavanja i iskustvo nužno za postizanje svrhe (sredstva), c) načini pomoću kojih se ocjenjuje jesu li obrazovni ishodi postignuti.

Kurikulum se kao pojam razvijao kroz povijest te su se mijenjala njegova značenja. U kasnoj antici je predstavljao „opseg znanja i vještina koje mladi trebaju usvojiti kako bi se pripremili za život i rad u svojoj društvenoj sredini“ (Palekčić i dr., 1999, 268; Previšić, 2007) te je u istom značenju od 18. st. u njemačkom govornom području nazivan „nastavnim planom“, a u anglosaksonskom „kurikulum“ (Palekčić i dr., 1999, 268). U

pedagogiji se naziv *curriculum* pojavljuje na prijelazu iz 16. u 17. stoljeće (Poljak 1984 prema Previšić, 2007) kad je smatran redosljedom učenja nastavnih sadržaja po godištim. Takvo poimanje kurikuluma kao nastavnog plana i programa proširilo se 20-ih godina dvadesetog stoljeća te uključuje i određenje ciljeva učenja i poučavanja, nastavnih sadržaja i tema, metoda rada, medija i postupaka vrednovanja (Palekčić i dr., 1999), a tridesetih se godina odnosi na „ukupnu socijalizirajuću funkciju škole, tj. na djelovanje svih čimbenika i činitelja školske socijalizacije” (Pastuović, 1999, 516).

Pedesetih godina 20. st. događa se značajno razdvajanje europskog i američkog poimanja nastavnog plana i programa i kurikuluma (Previšić, 2007) koje je i danas uvelike utječe na određenje i razliku tih dvaju pojmova. Sedamdesetih i osamdesetih godina smanjuje se interes za kurikulum te se ponovno govori o nastavnim planovima (Palekčić i dr., 1999). Nakon 1980-ih godina pristupilo se metodološkoj izradi kurikuluma pri čemu se proučavanje kurikuluma proširuje na istraživanje uvjeta u kojima se odvijaju učenje i poučavanje te na razmatranje kurikuluma, njegove strukture, izrade i primjene. Počinje sve više dominirati znanstveni pristup koji se unapređuje i danas (Previšić, 2007; Pastuović, 1999).

U suvremenoj hrvatskoj literaturi kurikulum suvremenog odgoja, obrazovanja i škole podrazumijeva „znanstveno zasnivanje cilja, zadataka, sadržaja, plana i programa, organizaciju i tehnologiju provođenja te različite oblike evaluacije učinaka” (Previšić, 2007, 20). Kako su različita određenja kurikuluma usmjerena na različite njegove razine, jer ga neki razmatraju na razini nastave, neki na razini odgojno-obrazovne ustanove, a u novije vrijeme je riječ i o stvaranju svjetskog kurikuluma, u suvremenoj se literaturi sve češće, umjesto definicija kurikuluma, uvode ključni pojmovi i riječi, kategorije i moduli.

Rosandić (2003, 10) objašnjava da se o kurikulumu „može govoriti samo onda kada se u paradigmu uključuju „što” (sadržaj), „zašto” (cilj) i „kako” (metodički model). Izostavljanjem bilo kojeg spomenutog elementa iznevjerava se *curriculum*“. U malom rječniku, didaktičkih pojmova u Didaktici L. Bognara i M. Matijevića donosi se sljedeća definicija: „CURRICULUM – pedagoški pojam koji obuhvaća definirane ciljeve i sadržaje učenja, metode, situacije i strategije, te načine evaluacije. Katkad se ovim izrazom misli samo na nastavni plan i program. U američkoj pedagoškoj terminologiji pojam curriculum sadržajno pokriva približno ono što u europskoj literaturi označava izraz didaktika.“ (Bognar i Matijević, 2005, 401).

Bognar i Matijević (2005) približno izjednačuju pojam kurikuluma s pojmom didaktike. Navode da je kurikulum „pedagoški pojam koji obuhvaća definirane ciljeve i sadržaje učenja, metode, situacije i strategije, te načine evaluacije“. Za Jelavića, *curriculum* označava (znanstveno, stručno-didaktički osmišljen, obrazložen) tijek poučavanja (didaskin/grč.) i učenja, tj. „metodu“ (meta, hodos) – racionalan postupak orijentiran na postignuće i odgoj“. Previšić (2007, 17) navodi da kurikulum „podrazumijeva znanstveno zasnivanje cilja, zadataka, sadržaja, plana i programa, organizaciju i tehnologiju provođenja te različite oblike evaluacije učenika“. Još općenitije, navodi da je kurikulum „skup planiranih i implicitnih odrednica koje usmjeravaju odgojni i obrazovni proces prema zadacima i sadržajima koji su dosljedno izvedeni iz cilja te upućuju na organizacijske oblike i načine rada postupke provjere uspješnosti u zavisnosti od mnogobrojnih procesnih faktora i okolnosti“.

U hrvatsku pedagošku terminologiju pojam kurikulum ulazi tek osamdesetih godina prošlog stoljeća te „znači redosljed učenja gradiva po godištima, što je dugo, a ponegdje čak i danas, poistovjećivano s nastavnim planom i programom“ (Poljak, 1984). Umjesto njega se primjenjivao pojam nastavnoga plana i programa pri čemu se pod nastavnim planom smatrao „školski dokument u kojem se u obliku tablice propisuju odgojno-obrazovna područja, odnosno nastavni predmeti koji se proučavaju u određenoj školi, zatim redosljed proučavanja tih područja ili predmeta po razredima ili semestrima te tjedni broj sati za pojedino područje ili predmet“, a pod nastavnim programom „školski dokument kojim se propisuje opseg, dubina, redosljed nastavnih sadržaja u pojedinom nastavnom predmetu“ (Težak, 1996). Da pojmovi nisu istovjetni dokazuje potreba za pronalaženjem točnijeg terminološkog određenja. U drugoj polovici 20. stoljeća na UNESCO-ovu institutu u Hamburgu, i to pod vodstvom američkog znanstvenika S. B. Robinsohna, provedena je svojevrsna reafirmacija pojma *curriculum* u europskoj pedagoškoj teoriji i praksi (Previšić, 2005).

Slično shvaćanje zadržalo se u hrvatskome Nastavnom planu i programu za osnovnu školu, s tom razlikom što se, uz navedeno u nastavnom planu, dodatno razlučuje plan izvannastavnih aktivnosti po razredima, plan realizacije posebnih programa učenja stranih i klasičnih jezika, dopunskoga i dodatnog rada te sata razrednika, a u nastavnom su programu razlučeni obvezni i izborni nastavni predmeti te posebni programi učenja stranih i klasičnih jezika pa je za svaku kategoriju izdvojeno da uključuje pripadne ciljeve, zadaće, odgojno-obrazovne sadržaje i rezultate, odnosno odgojno-obrazovna postignuća koje treba

postići poučavanjem/učenjem (Jukić, 2010). Kako je značenje engleske riječi *curriculum* složeno, odlučeno je da se prihvati fonetski i grafijski kao kurikulum (Milat, 2005).

2.2. Klasifikacija kurikuluma

Osim različitih definicija postoje i različite klasifikacije kurikuluma. Tako se npr. govori o otvorenom i skrivenom kurikulumu, planiranom, implementiranom i naučenom kurikulumu, nacionalnom i školskom kurikulumu itd. Dosad su se u teoriji i praksi odgojno-obrazovnog rada izdvojile tri strukturirane vrste kurikuluma: zatvoreni, otvoreni i mješoviti (Previšić, 2005).

Zatvoreni kurikulum odgovara tradicionalnom pristupu obrazovanja, u njemu su unaprijed određena, propisana i programirana sva nastavna sredstva i nastavni tijek, čega se nastavnici moraju strogo pridržavati (Cindrić, Miljković i Strugar, 2010). Time se guši kreativnost, spontanost i priroda i nastavnika i učenika. Ono procjenjuje znanje kroz niz testova i zadataka koji zahtijevaju pustu reprodukciju znanja (Previšić, 2007).

Otvoreni kurikulum je fleksibilan, odnosno dopušta promjene u metodologiji izrade, sadržaja i načina rada (Cindrić, Miljković i Strugar, 2010). On samo određuje okvir unutar kojeg nastavnik svojom kreativnošću i inicijativom realizira izvedbeni plan (Male, 2012). Otvoreni kurikulum omogućava i inicijativu učenika, tj. dopušta učeniku da bude sugraditelj kurikuluma (Previšić, 2007). Mješoviti kurikulum spaja dvije krajnosti, krutost zatvorenog kurikuluma i preveliku slobodu otvorenog kurikuluma (Cindrić, Miljković i Strugar, 2010). Ono nudi kurikulumsku jezgru, odnosno orijentir, koji će nastavnici u suradnji s učenicima pretvoriti u različite izvedbene materijale, a vrijednost će mu se mjeriti zadovoljstvom učitelja i učenika (Previšić, 2007).

Suvremeni pristup odgoju i obrazovanju obilježava humanistički i mješoviti kurikulum, odnosno kurikulum usmjeren na učenika. On uzima u obzir dječje interese te stavlja naglasak na iskustvo i potrebe učenika. Učenici odlučuju što žele učiti, sudjeluju u stvaranju kurikuluma i dijele odgovornost. Naglašava se iskustveno učenje koje se temelji na intrinzičnoj motivaciji, samovrednovanju, opažanju i otkrivanju (Schiro, 2013). Ipak, ovakav pristup ne isključuje nastavnike koji usmjeravaju učenike, odnosno imaju ulogu pomagača i suradnika. Jednako tako i roditelji imaju važnu ulogu i odgovornost. Cilj je

pomoći učeniku da postane samoostvorena ličnost, a sadržaj učenja umjesto cilja postaje sredstvo. Ono se najbolje ostvaruje u podržavajućoj i suradničkoj okolini (Schiro, 2013).

Glavna struktura kurikuluma može se raščlaniti na: nacionalni kurikulum, školski kurikulum, nastavni kurikulum, učenički i posebni kurikulum (Cindrić i dr., 2010). Nacionalnim kurikulumom donesene su osnovne smjernice (široko definirane) s poželjnim standardom, sadržajima (predmetima) i kompetencijama koji su proizašli iz potreba i težnja u odgojno-obrazovnom području (Jurić, 2007), a standardizirane su općim internacionalnim mjerama i zahtjevima. Nacionalni kurikulum u Hrvatskoj je predmetni kurikulum kojeg čine nastavni plan i nastavni programi pojedinih predmeta s fiksnom tjednom satnicom za svaki pojedini predmet. Sadrži obvezne predmete, izborne predmete, dopunsku i dodatnu nastavu i izvannastavne aktivnosti. Iako u izradi nastavnih programa za pojedine predmete ponajviše sudjeluju učitelji i sveučilišni nastavnici, škole i ostale zainteresirane strane (sindikati, roditelji, akademska zajednica itd.) mogu sudjelovati u javnoj raspravi o promjenama u nastavnim programima. Razvoj nacionalnog kurikuluma je pod nadzorom Ministarstva koje inicira i donosi tj. odobrava promjene.

Nacionalnim kurikulumom donose se zakonski okviri djelovanja škole, a školskim kurikulumom usmjerava se rad pojedine škole. S tako postavljenim zahtjevima i ciljevima, nacionalni kurikulum ostavlja mogućnosti svakoj školi da pojedinačno i u suradnji s lokalnom zajednicom donese svoj školski kurikulum.

2. 2. 1. Nacionalni okvirni kurikulum (NOK)

U Hrvatskoj je 2010. godine donesen temeljni kurikulum za cijeli školski sustav „Nacionalni okvirni kurikulum za predškolski odgoj i obrazovanje te opće obvezno i srednjoškolsko obrazovanje“ (NOK). On definira okvirne kompetencije i ishode učenja po odgojno-obrazovnim ciklusima za hrvatsko opće obrazovanje. Služi kao temelj za izradu kurikulumskih dokumenata i predmetnih kurikuluma. Okreće se bitnim obilježjima suvremenog kurikuluma, odnosno usmjerava se na kompetencijski sustav i ishode učenja, a ne kao dotada na sadržaj učenja (Fuchs, Vican-Višić i Milanović Litre, 2011). Posebno obraća pozornost na znanje, solidarnost, odgovornost te identitet.

Nacionalni okvirni kurikulum je usmjeren na razvoj temeljnih kompetencija za cjeloživotno učenje, kao što su:

- Sporazumijevanje na materinskom jeziku
- Sporazumijevanje na stranim jezicima
- Matematička kompetencija i osnovne kompetencije u prirodoslovlju i tehnologiji
- Digitalna kompetencija (informacijsko-komunikacijska tehnologija)
- Kompetencija samostalnog učenja (učiti kako učiti)
- Socijalna i građanska kompetencija
- Inicijativnost i poduzetnost
- Kulturna svijest i izražavanje

U Nacionalnom okvirnom kurikulumu određuju se:

- Temeljne odgojno-obrazovne vrijednosti
- Opći ciljevi odgoja i obrazovanja
- Načela i ciljevi odgojno-obrazovnih područja
- Vrijednovanje učeničkih postignuća
- Vrijednovanje i samovrednovanje ostvarivanja NOK-a

Nacionalni okvirni kurikulum osnova je za restrukturiranje nekadašnjih nastavnih planova i programa te za izradu predmetnih kurikuluma. Naime, daje samo okvir temeljnih kompetencija koje bi učenici trebali posjedovati na kraju svakog obrazovnog ciklusa te daje preporuke za biranje metoda, oblika i uvjeta za ostvarivanje programskih ciljeva te za vrijednovanje postignuća. Služi kao osnova za izradu raznih drugih dokumenata kao što su strukovni kurikulum, školski kurikulum, nastavni planovi i programi, udžbenici i ostala nastavna sredstva i materijali. Na temelju NOK-a svaka škola u Republici Hrvatskoj donosi školski kurikulum.

2. 2. 2. Školski kurikulum

Na razini škole, formira se školski kurikulum, nastavni plan i program kojim se nastoje ispuniti odgojno-obrazovni ciljevi propisani nacionalnim okvirnim kurikulumom. Na razini nastavnika, sadržaj kurikuluma predstavlja planiranje poučavanja usmjerenog na ispunjenje specifičnih ciljeva, dok na razini učenika kurikulum predstavlja učenje s namjerom. Širi sadržajni koncept kurikuluma usmjeren je na iskustvo odnosa među sudionicima odgojno-obrazovnog procesa –školsku socijalizaciju, utjecaj skrivenog kurikuluma, školske klime (Pastuović, 1999).

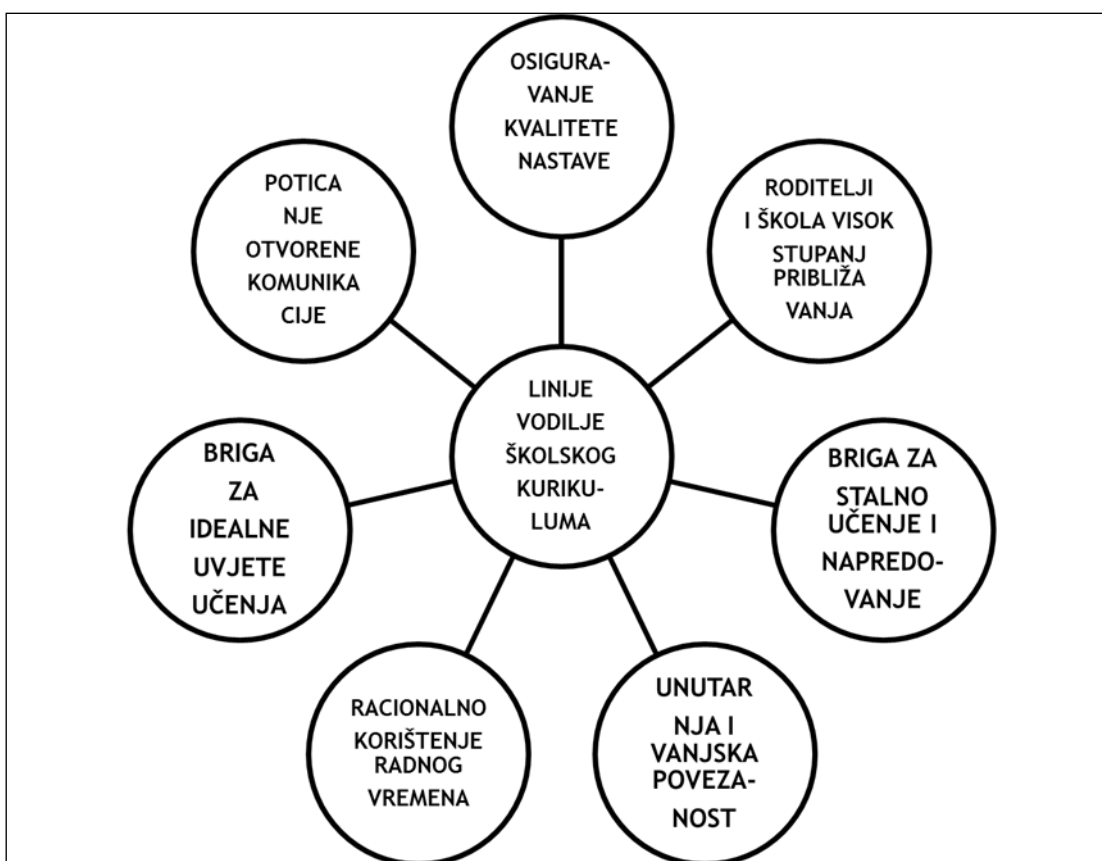
Uz godišnji plan i program rada škole, školski kurikulum je jedan od osnovnih dokumenta škole. Oslanja se također i na sljedeće temeljne dokumente za obrazovanje:

1. Zakon o odgoju i obrazovanju u osnovnoj i srednjoj školi
2. Nastavni plan i program za osnovnu školu
3. Državni pedagoški standard osnovnoškolskog sustava odgoja i obrazovanja
4. Nacionalni plan aktivnosti za prava i interese djece 2006. – 2012.
5. Hrvatski nacionalni obrazovni standard (HNOS).

Školski kurikulum ostvaruje se u radu i životu škole, odnosno u procesu poučavanja i učenja (Previšić, 2007). Takva djelatnost traži detaljno planiranje konkretnih radnji s točno definiranim ciljevima i načinom kontrole i evaluacije, ali i primjerene odgovornosti koju daje takva samostalnost i autonomnost. Poimanje odgovornosti u djelovanju pomoću školskog kurikuluma odnosi se na odgovornost prema zahtjevima iznesenim u nacionalnom kurikulumu. Svaka pojedina škola donosi vlastit školski kurikulum koji je u skladu s njenim optimalnim mogućnostima i zahtjevima nacionalnog kurikuluma, ali kao takva se uvijek povodi za idejom svog individualnog razvoja i napretka. Kvaliteta nastavnog procesa utemeljenog na kurikulumu polazi od stručnog upravljanja i rukovođenja školom. Tu je velika uloga ravnatelja škole. Upravljanje školom odnosi se na raspoređivanje ljudskih i materijalnih resursa radi postignuća ciljeva školskog sustava te ostvarivanja točno određenih zadataka i ciljeva (Staničić, 2006). Školskim kurikulumom planira se suživot učenika, učitelja, roditelja, školskog menadžmenta i lokalne zajednice, tj. određuju se ciljevi, konkretne radnje na razini škole koje su potrebne za ostvarenje tih ciljeva te načine vrjednovanja ostvarenosti tih ciljeva.

Za razliku od kurikuluma nastave, odnosno kurikuluma nastavnih predmeta, školski kurikulum, uključujući i nastavni kurikulum, svakako je obuhvatniji od njega i odnosi se na ukupnu aktivnost škole koja je isplanirana školskim kurikulumom. Suvremena škola je ponajviše izmijenila svoj identitet šireći svoju pedagošku djelatnost izvan nastave (Jurić, 2005).

Izrada školskog kurikuluma timski je posao s mnogo koraka, pri čemu je važno dugoročno planiranje razvoja škole (razvojni plan škole) koje obuhvaća: zamisli i ciljeve, predviđene učinke, sudjelovanje/odgovornost, vremenski slijed, postupke evaluacije, katalog aktivnosti. Sl. 1 prikazuje linije vodilje kojima se služi škola prilikom izrade vlastitog školskog kurikuluma.

Sl. 1. Linije vodilje pri izradi školskog kurikuluma

Izvor: prilagođeno prema Jurić, 2005.

Svakom učitelju na raspolaganju je samostalan izbor metoda, situacija i strategija za ostvarenje navedenih sastavnica školskog kurikuluma sa svrhom postizanja cilja, te

mjerljivosti razine postignuća kao povratne informacije učeniku, učitelju i roditelju. Takva povratna informacija jedno je od glavnih obilježja svakog kurikuluma.

Školskim kurikulumom se utvrđuje:

- Naziv aktivnosti, programa ili projekta
- Ciljevi aktivnosti, programa ili projekta
- Namjena aktivnosti, programa ili projekta
- Nositelji aktivnosti, programa ili projekta i njihova odgovornost
- Način realizacije aktivnosti, programa ili projekta
- Vremenik aktivnosti, programa ili projekta
- Troškovnik aktivnosti, programa ili projekta
- Način vrjednovanja i način korištenja rezultata vrjednovanja.

Na stvaranje i promjene kurikuluma nastave i škole utječu društveno-politička obilježja (demokratizacija, politički pluralizam) i eksplozija znanja (revolucija znanja), što mijenja zadaću škole. Temeljna zadaća nije naučiti, već osposobiti za učenje, ovladavanje informacijama, za život i rad u „društvu koje uči”. Uz to, u nastavi se nastavnik „ne smije usmjeravati samo na predavanje, na davanje informacija i univerzalnih rješenja problema, već je bolje da upućuje učenike na samostalno traženja tih informacija“ (Majurec, 2007, 316).

Budući da školski kurikulum izrađuju škole radi zadovoljavanja specifičnih potreba učenika i sredine u kojoj se škola nalazi, odnos nacionalnog i školskog kurikuluma uvjetovan je obrazovnim potrebama lokalnog konteksta. Stoga u planiranju školskog kurikuluma postoje različiti odnosi između nacionalnog i školskog kurikuluma. Školskim kurikulumom se može: produbiti pojedine dijelove nacionalnog kurikuluma, nadopuniti ili komplementirati nacionalni kurikulum te pružiti različite sadržaje koji nisu zastupljeni u nacionalnom kurikulumu (npr. novi predmeti ili moduli unutar neke discipline ili područja djelatnosti, ovisno o profilu i potrebama škole). Također može biti koncipiran na različite načine – kao zasebni predmeti, međupredmetni ili krozkurikulumski moduli ili teme, projekti koji se izvode u suradnji s lokalnom zajednicom i sl. Pritom je važno istaknuti da školski kurikulum obuhvaća primjenu cijelog nacionalnog kurikuluma i njegovu prilagodbu potrebama učenika, uključujući i uvođenje novih sadržaja obrazovanja.

Kvaliteta i realizacija svih programa škole ovisi o nizu čimbenika kao što su:

- individualne potrebe i mogućnosti učenika,
- materijalno-tehnički uvjeti rada škole,
- profesionalne i osobne kompetencije učitelja,
- uključenost i potpora osnivača škole (lokalna samouprava) i
- suradnja s roditeljima i njihove materijalne mogućnosti.

Zakon o odgoju i obrazovanju u osnovnoj i srednjoj školi iz 2008. (NN 87/08) propisuje da sve osnovne škole u Hrvatskoj trebaju imati školski kurikulum kojim se „utvrđuje dugoročni i kratkoročni plan i program škole s izvannastavnim i izvanškolskim aktivnostima, a donosi se na temelju nacionalnog kurikulumu i nastavnog plana i programa“ (čl. 28.). Prije ovog zakonskog „novuma“ rad u školama odvijao se u pravilu prema jedinstvenom nacionalnom nastavnom planu i programu sa strogo propisanim nastavnim sadržajima te strogo definiranom satnicom (tjednom i godišnjom) za svaki predmet i za svaku godinu. Nasuprot spomenutoj tradiciji programskog ujednačavanja, školskim se kurikulumom sada pokušavaju u većoj mjeri prilagoditi odgojno-obrazovne potrebe i prioritete učenika i škola te sredina u kojoj škole djeluju.

Prema važećem zakonu školski kurikulum je sveden na izborne predmete, dopunsku i dodatnu nastavu te izvannastavne i izvanškolske aktivnosti (Zakon o odgoju i obrazovanju u osnovnoj i srednjoj školi, čl. 28. i Nacionalni okvirni kurikulum, str. 37).

U Hrvatskom nacionalnom obrazovnom standardu školski kurikulum se uopće ne spominje. Područja kurikulumu su: izborna nastava, dodatna nastava, dopunska nastava, izvannastavne aktivnosti, kulturna i javna djelatnost, terenska i izvanučionička nastava, projekti u nastavi i programi. Redovna nastava predstavlja središnji dio odgojno obrazovnog rada u školi. Uz redovnu nastavu u osnovnoj školi realiziraju se i drugi oblici odgojno obrazovnog rada: izborna, dodatna i dopunska nastava te izvannastavne aktivnosti.

Izborna nastava odnosi se na učenikov osobni izbor određenoga nastavnog predmeta iz ponude nastavnih predmeta kao izbornih odgojno-obrazovnih sadržaja u školi. Svrha organiziranja izborne nastave je omogućavanje slobode u kreiranju odgojno-obrazovnog procesa, proširivanje i produbljivanje znanja i sposobnosti u onom odgojno-obrazovnom području za koje učenik pokazuje posebne sklonosti i pojačan interes. Izborni

predmeti obvezni su tijekom cijele školske godine za sve učenike koji se za njih opredijele, a učenik bira izborni predmet na početku školske godine. Učenik može prestati pohađati izborni predmet nakon pisanog zahtijeva i obrazloženja roditelja učenika do početka školske godine pod uvjetom da obveznu satnicu zamijeni drugim izbornim predmetom ili aktivnošću u školi.

Dodatna nastava organizira se za darovite učenike koji na redovnoj nastavi pokazuju izrazito zanimanje za predmet. Učenici koji su identificirani kao daroviti za određeno nastavno područje ili uspješno pokazuju interes, uključeni su u dodatnu nastavu. Tu su znači po prosudbi učitelja i temeljem načela dragovoljnosti uključeni daroviti učenici. Zadaća i cilj dodatne nastave je proširiti znanje stečeno na redovnoj nastavi, upoznati učenike sa sadržajima koji nisu zastupljeni u redovnoj nastavi te ih pripremiti za natjecanja. Dopunska nastava organizira se kao oblik pomoći u učenju i nadoknađivanju znanja, stjecanju sposobnosti i vještina iz određenih nastavnih predmeta za učenike koji na redovnoj nastavi nisu bili u mogućnosti pratiti redovni nastavni program s očekivanom razinom uspjeha. Učenici dopunsku nastavu mogu pohađati tijekom cijele nastavne godine ili po potrebi u dogovoru s učiteljem. O napretku svakog učenika koji pohađa dopunsku nastavu učitelj vodi evidenciju.

Projektne rad u okviru nastavnog predmeta i drugim oblicima odgojno- obrazovnog rada učitelji planiraju u svojim godišnjim i mjesečnim planovima. Rad može biti realiziran različitim metodama i radnim oblicima (timski, grupni rad, samostalni rad učenika, izvanučionički rad, integrirana nastava, korištenje različitih izvora znanja i dr.) te u različitom vremenskom rasponu.

Zakonsku osnovu za održavanje izvannastavnih aktivnosti predstavljaju Zakon o odgoju i obrazovanju u osnovnoj i srednjoj školi² i Nastavni plan i program za osnovnu školu³. U Zakonu o odgoju i obrazovanju u osnovnoj i srednjoj školi u trideset i petom članku stoji da „školska ustanova organizira posebne izvannastavne aktivnosti radi zadovoljavanja posebnih interesa i potreba učenika. Izvannastavne aktivnosti ne predstavljaju obvezan dio učenikova opterećenja, ali se mogu priznati učenicima kao ispunjavanje obveza u školi“. U ovim dokumentima ističe se veliki značaj izvannastavnih aktivnosti.

²Zakon o odgoju i obrazovanju u osnovnoj i srednjoj školi.

³ Nacionalni okvirni kurikulum za predškolski odgoj i opće obvezno obrazovanje u osnovnoj i srednjoj školi.

3. GEOGRAFIJA KAO NASTAVNI PREDMET

Nastavni program Geografije obuhvaća znanja i drugih geoznanosti zbog čega se Geografija još naziva i stožernim nastavnim predmetom (Matas, 1998). Prema Nastavnom planu i programu za osnovnu školu (2006), Geografija je nastavni predmet koji se u osnovnoškolskom obrazovanju poučava od petog do osmog razreda, dok određena geografska znanja učenici uče kroz nastavni sadržaj Prirode i društva koji se izvodi od prvog do četvrtog razreda. U petom razredu u trajanju 1,5 sat tjedno (godišnje 52,5 sata), a u šestom, sedmom i osmom razredu 2 sata tjedno (godišnje 70 sati). Prema Nastavnom planu i programu za osnovnu školu ciljevi nastave Geografije su da učenici steknu osnovna znanja o Zemlji, značenju i povezanosti prirodnih elemenata i društvenih pojava i procesa u svjetlu suvremenih zbivanja u svijetu, razviju i njeguju geografski način mišljenja i razviju socijalnoafektivne sposobnosti.

Zadaće nastave Geografije navedene u nastavnom planu i programu su:

- upoznati učenike s osnovnim znanjima o planetu Zemlji, s prirodnim elementima (reljef, klima, vode, tlo, biljni i životinjski svijet) i njihovu međudnosu s društvenim pojavama (stanovništvo, način života, djelatnosti, kultura)
- upoznati učenike s osnovnim prirodno-geografskim značajkama i društvenim procesima zavičajne regije i značenjem tranzitnoga položaja Republike Hrvatske s obzirom na europsko i globalno povezivanje (gospodarske, vojne i političke skupnosti)
- upoznati učenike s prirodno-geografskim, društveno-kulturnim i gospodarskim značajkama kontinenata na primjeru odabranih država
- upoznati učenike s ekološkim problemima u svijetu i sa značenjem i mogućnostima očuvanja okoliša za zdravlje i kvalitetu života sada i u budućnosti
- uvesti učenike u osnove kartografske pismenosti i razvijati umijeće uporabe geografske karte i atlasa kao izvora znanja
- uvesti učenike u metode znanstvenoga istraživanja (neposredno promatranje, brojanje, crtanje, skiciranje, uzorkovanje, kartiranje, anketiranje...) i razvijati zanimanje za istraživanje prostora; razvijati sposobnost znanstvenoga razmišljanja i priopćivanja rezultata istraživanja.

Učitelju geografije za puno radno vrijeme potrebno je tjedno 22 do 24 sata tjedno. Ukoliko učitelj nema puno radno vrijeme, može se zadužiti ostalim oblicima neposrednog odgojno-obrazovnog rada.⁴ Neposredni odgojno-obrazovni rad čine redovita nastava, izborna nastava, dopunska i dodatna nastava, izvannastavne aktivnosti i razredništvo. Upravo su te „dodatne“ aktivnosti sadržane u školskom kurikulumu škola te na taj način učitelji geografije mogu ostvariti puno radno vrijeme ukoliko im je potrebno i sudjelovati u kreiranju jedinstvenog profila škole. U nastavnim planu i programu određeno je koliko se sati dodatna ili dopunska nastava uključuje uz redovnu nastavu, broj sati izvannastavnih i drugih aktivnosti koje su predviđene školskim kurikulumom.

Velike mogućnosti Geografije kao nastavnog predmeta na taj način mogu se ostvariti ne samo kroz redovnu nastavu već i kroz izbornu nastavu, dodatnu nastavu, dopunsku nastavu, izvanastavne aktivnosti, kulturnu i javnu djelatnost, terensku i izvanučioničnu nastavu, projekte u nastavi i programe. Kako je definirano u prethodnom poglavlju „dodatne“ aktivnosti škola organizira i uklapa u vlastiti obvezni dokument svake škole, školski kurikulum. Preduvjeti za kvalitetnu nastavu geografije i ostvarenje postavljenih ciljeva jesu: sposoban i kvalitetan učitelj, prilagođena i suvremena informatička oprema te zanimljivi nastavni sadržaji propisani nastavnim programima/kurikulumom. Ugled Geografije kao nastavnog predmeta prvenstveno ovisi o kvaliteti učitelja i nastave. Učitelj koji želi i može više za svoje učenike i za sebe zasigurno će promovirati Geografiju kao vrijedan i neophodan nastavni predmet.

4. GEOGRAFIJA U ŠKOLSKIM KURIKULUMIMA

Osim u redovnoj nastavi Geografija svoje odgojno-obrazovne ciljeve može ostvariti i kroz aktivnosti školskog kurikulumu. Učitelji geografije imaju kompetencije za nositelje različitih aktivnosti ili suradnje na projektima. Sadržaji geografije različito su uključeni u aktivnosti školskih kurikulumu. Broj aktivnosti sukladan je broju zainteresiranih učenika škole pa tako škole s većim brojem učenika i učitelja imaju veći broj aktivnosti. Osim zainteresiranih učenika i nositelja aktivnosti potrebno je osigurati resurse kako bi se postavljeni ciljevi aktivnosti mogli ostvariti. Učitelji geografije surađuju s učiteljima srodnih predmeta.

⁴ „Neposrednim odgojno-obrazovnim radom učitelja s učenicima smatra se svaki rad koji učitelj obavlja s učenicima, a koji je planiran nacionalnim kurikulumom, nastavnim planom i programom ili predmetnim kurikulumom, a dio je godišnjeg plana i programa, odnosno školskog kurikulumu.“(NN 34/14)

4. 1. Geografija u školskim kurikulumima osnovnih škola Brodsko-posavske županije

Na području Brodsko-posavske županije u školskoj godini 2017./2018. djeluju trideset i četiri osnovne škole, od kojih je jedna glazbena škola čiji školski kurikulum u ovom radu nije analiziran. Brodsko-posavska županija jedna je od slavonskih županija koja je, kao i većina Republike Hrvatske, suočena s padom nataliteta, ali i iseljavanjem stanovništva. Iseljava se mlado, radno sposobno stanovništvo zajedno s obitelji pa je i broj upisanih učenika u prvi razred osnovne škole svake godine sve manji.

Geografija je u osnovnim školama Brodsko-posavske županije svrstana u različite aktivnosti (tab. 1). Prema vrstama aktivnosti školskog kurikuluma prisutne su: dodatna nastava, dopunska nastava, izborna nastava, projekti, izvannastavne aktivnosti te izvanučionička nastava.

Tab. 1. Vrste aktivnosti u školskim kurikulumima vezanih za geografiju i aktivnosti čiji su nositelji učitelji geografije u pojedinim osnovnim školama na području Brodsko-posavske županije

	IME I SJEDIŠTE ŠKOLE	VRSTA AKTIVNOSTI					
		Dodatna nastava	Dopunska nastava	Izborna nastava	Izvannastavna aktivnost	Projekt	Izvanučio- nička nastava
1.	OŠ „Antun Matija Reljković“, Bebrina	Istraživači svijeta	-	-	-	-	-
2.	OŠ „Matija Gubec“, Cernik	Geografija	-	-	-	-	-
3.	OŠ „Matija Antun Relković“, Davor	Istraživači Novog svijeta, Upoznajmo EU	-	-	-	-	-
4.	OŠ „Viktor Car Emin“, Donji Andrijevi	Geografija 5. - 8. razred	-	-	-	-	-
5.	OŠ Dragalić, Dragalić	Dodatna nastava iz geografije	-	-	-	-	-
6.	OŠ „Vjekoslav Klaić“,	Dodatna nastava iz	-	Kartografska	-	-	-

	Garčin	geografije		radionica			
7.	OŠ Augusta Šenoae, Gundinci	Geografska skupina	-	-	-	-	-
8.	OŠ „Ljudevit Gaj“, Lužani	-	-	-	Mladi geografi	-	-
9.	OŠ „Mato Lovrak“, Nova Gradiška	-	Dopunska nastava 5. i 6. razred	-	Ekolozi	-	-
10.	OŠ Ljudevita Gaja, Nova Gradiška	Geografija	-	-	Ekolozi	-	-
11.	OŠ Antun Mihanović, Nova Kapela Batrina	Geografija	Geografija	-	Eko patrola, Meteorolozi	Zelena čistka	-
12.	OŠ Okučani, Okučani	Dodatna nastava iz geografije	-	-	-	U sklopu učeničke zadruge „Voćari“	-
13.	OŠ „Stjepan Radić“, Oprisavci	-	-	-	Digitalna kartografija	-	Primjena topografske karte
14.	OŠ „Dr. Stjepan Ilijašević“, Oriovac	Dodatna nastava iz geografije za 8. razred	-	-	-	Eratostenov eksperiment	-
15.	OŠ Ante Starčevića, Rešetari	Geografija VI. razred	-	-	Eko skupina, Crveni križ	-	-
16.	OŠ „Ivan Mažuranić“, Sibinj	Dodatna nastava iz geografije	Dopunska nastava iz geografije	-	-	GLOBE	-
17.	OŠ Sikirevci, Sikirevci	-	-	-	-	-	-
18.	OŠ „Antun Mihanović“, Slavonski Brod	Dodatna nastava geografija	-	-	-	GLOBE	-
19.	OŠ „Blaž Tadijanović“, Slavonski	Geografija	-	-	Geoekokreativna radionica	Otkrivamo osmi	Orijentacija u prostoru

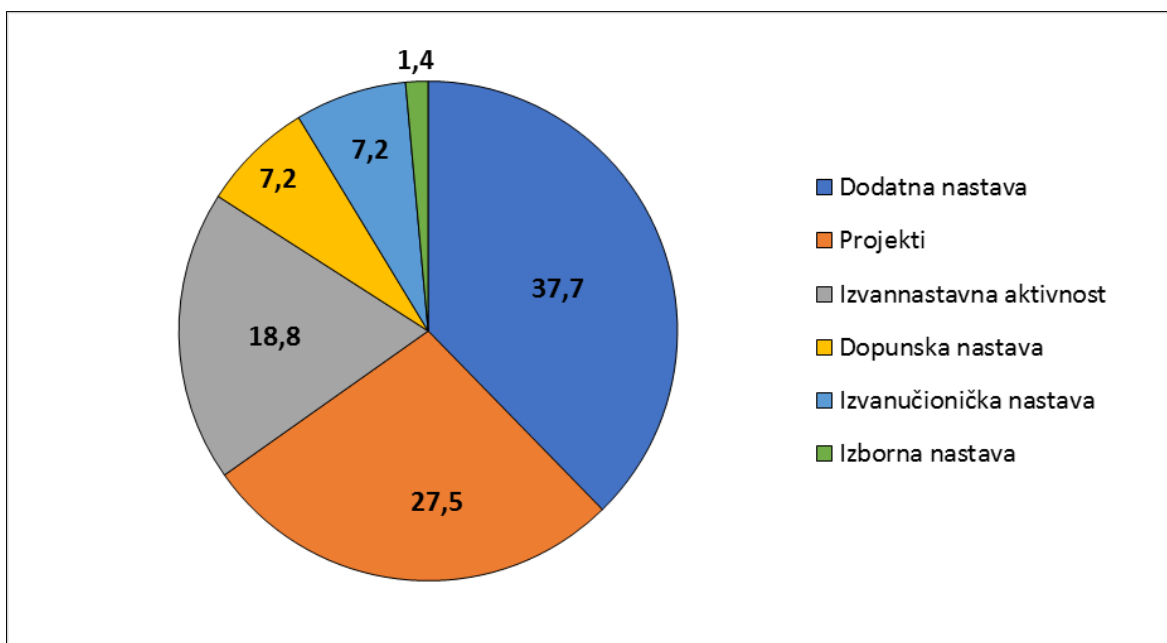
	Brod					kontinent	
2.-	OŠ „Bogoslav Šulek“, Slavonski Brod	Dodatna nastava iz geografije	Dopunska nastava iz geografije	-	-	-	Geografija-terenska nastava
21.	OŠ „Dragutin Tadijanović“, Slavonski Brod	Dodatna nastava iz geografije	-	-	-	-	-
22.	OŠ „Ivan Goran Kovačić“, Slavonski Brod	Dodatna nastava-geografija	-	-	-	GLOBE-program, Geografija i školska knjižnica kviz znanja – Koliko poznajemo Europu i Europsku uniju	-
23.	OŠ „Ivana Brlić – Mažuranić“, Slavonski Brod	Dodatna nastava-geografija	-	-	Geografi istraživači-Kretanje stanovništva naselja Budainka	-	-
24.	OŠ „Milan Amruš“, Slavonski Brod	-	-	-	-	-	-
25.	OŠ „Vladimir Nazor“, Slavonski Brod	Geografija	Geografija	-	-	-	-
26.	OŠ „Đuro Pilar“, Slavonski Brod	Geografija	-	-	Astronomija	GLOBE program	-
27.	OŠ Hugo Badalić, Slavonski Brod	Dodatna nastava iz geografije	-	-	Astronomija	GLOBE program	-
28.	OŠ „Josip Kozarac“, Slavonski	Geografi	-	-	-	-	-

	Šamac						
29.	OŠ Ivana Gorana Kovačića, Staro Petrovo Selo	Dodatna nastava iz geografije	-	-	-	-	-
30.	OŠ „Ivan Filipović“, Velika Kopanica	-	-	-	Povijesno-geografska skupina	-	20 godina mirne reintegracije hrvatskog Podunavlja
31.	OŠ Markovac, Vrbova	-	-	-	-	-	-
32.	OŠ „Ivan Meštrović“, Vrpolje	Geografija	-	-	-	Mladi geografi, Vatrene pacifički prsten, Stanovnici polarnog kraja, Rižaričica Azije, Planete, Voda u zavičaju i zaštita okoliša, Kulturna baština Hrvatske, Hrvatski identitet	-
33.	OŠ „Vladimir Nazor“, Adžamovci	Dodatna nastava iz geografije	-	-	-	-	Topografska karta i orijentacija u prirodi

Izvor: Školski kurikulumi navedenih škola

Kartografska radionica, aktivnost OŠ „Vjekoslav Klaić“ svrstana je u izbornu nastavu što je jedini takav slučaj u osnovnim školama na području Brodsko-posavske županije. Pod izbornu nastavu inače ulaze, što je i propisano, vjeronauk, informatika i određeni strani jezik. Cilj aktivnosti je „razvijanje kartografskih vještina, snalaženje u prostoru; upoznati učenike sa značenjem u primjeni zemljovida; primjena zemljovida u prostoru, odnosno u kretanju“, a namjena je „izrada 3 D reljefnih modela; izrada kartograma i tematskih zemljovida; orijentacijsko trčanje; pripreme za natjecanje iz

geografije“. Pripreme za natjecanje najčešća su namjena istraživanih aktivnosti. Posebno za dodatnu nastavu koja je i najčešća od aktivnosti vezanih za geografiju (sl. 2).

Sl. 2. Udio pojedinih vrsta aktivnosti kojima su nositelji učitelji geografije u školskim kurikulumima osnovnih škola Brodsko-posavske županije (u %)

Izvor: Školski kurikulumi osnovnih škola s područja Brodsko-posavske županije

Od trideset i tri analizirana školska kurikuluma dvadeset i šest ima dodatnu aktivnost *Geografija*. Najčešći naziv aktivnosti je *Dodatna nastava iz geografije*, dok se u tri školska kurikuluma dodatna nastava naziva *Istraživači svijeta*, *Istaživači Novog svijeta*, *Geografska skupina* te *Upoznajmo EU* (tab. 1). Za objašnjenje cilja i namjene dodatne aktivnosti najčešće se koristi rečenica „Dodatno proširiti znanja učenika koji pokazuju interes i želju za učenjem novih sadržaja te priprema učenika za sudjelovanje na natjecanjima“ (*Školski kurikulum OŠ Augusta Šenoje*). U skladu s ciljem i namjenom aktivnosti određeni su i načini vrjednovanja i korištenje rezultata vrjednovanja „Postignuti rezultati na natjecanju uspoređuju se s rezultatima učenika iste razine natjecanja ostalih škola u županiji. Rezultati su motivacija za učenike - sudionike, a isto tako i za ostale učenike u školi koji nisu imali dovoljno samopouzdanja ili želje za natjecanjem“ (*Školski kurikulum OŠ „Dr. Stjepan Ilijašević“ Oriovac*). Načini vrjednovanja „najopćenitije“ su određeni. Tako su najčešći načini: samovrednovanje učenika; kroz prezentacije u školi, plakate, eseje; plasman na školskom i županijskom natjecanju; evaluacijski listići – zadovoljstvo radom i uspjehom.

Dopunska nastava iz geografije izvodi se u pet analiziranih škola. Cilj dopunske nastave je pomoć u učenju i svladavanju nastavnog sadržaja, nadoknada i utvrđivanje znanja radi lakšeg svladavanja nastavnog programa, poticati učenike na redovito praćenje redovne i dopunske nastave. Namjena je „omogućavanje lakšeg svladavanja nastavnog sadržaja uz individualni pristup, usvajanje osnovnih pojmova iz geografije, poticanje na rad“ (*Školski kurikulum OŠ Mato Lovrak*). Po broju škola (pet) koje izvode dopunsku nastavu iz geografije može se zaključiti da je potreba za izvođenjem dopunske nastave iz geografije mala te da učenici nemaju značajnih teškoća u savladavanju nastavnih sadržaja geografije.

Izvannastavne aktivnosti čiji su nositelji učitelji geografije provode se u jedanaest osnovnih škola, od kojih dvije škole imaju po dvije izvannastavne aktivnosti čiji su nositelji učitelji geografije. Četiri izvannastavne aktivnosti vezane su za ekologiju i ekološke teme. Uočena je suradnja biologije i geografije u većini škola koje imaju *Ekološku skupinu*. Učitelji biologije zaduženi za aktivnost školskih eko skupina više od učitelja geografije. Ipak učitelji geografije u dodatnoj nastavi pod cilj programa navode „obrada ekoloških tema te djelatnosti vezane za zaštitu i uređenje okoliša“ (*Školski kurikulum OŠ „Matija Gubec“ Cernik*). U dvije osnovne škole izvodi se *Astronomija* čiji su nositelji učitelji geografije. *Astronomija* se kao izvannastavna aktivnost pojavljuje u više škola, ali su nositelji učitelji fizike, matematike ili informatike. Najmanje su kao nositelji prisutni učitelji geografije. Jedinstvenu izvannastavnu aktivnost ima OŠ „Ivana Brlić – Mažuranić“ Slavonski Brod. Naziv aktivnosti je *Geografi istraživači– Kretanje stanovništva naselja Budainka* te se, kao što i sam naziv aktivnosti glasi, bavi stanovništvom naselja iz kojeg dolaze učenici. To je jako vrijedna aktivnost jer učenici na primjeru vlastitog naselja usvajaju nove pojmove i nova geografska znanja, a daju i svoj doprinos lokalnoj zajednici. Prisutna je i jedna izvannastavana aktivnost koja je nastala na temelju korelacije geografije i povijesti, *Povijesno-geografska skupina* čiji je nositelj učitelj geografije i povijesti. Učenici koji su članovi skupine, na njima bliski primjerima, istražuju i analiziraju promjene u prostoru koje su se dogodile kroz povijest.

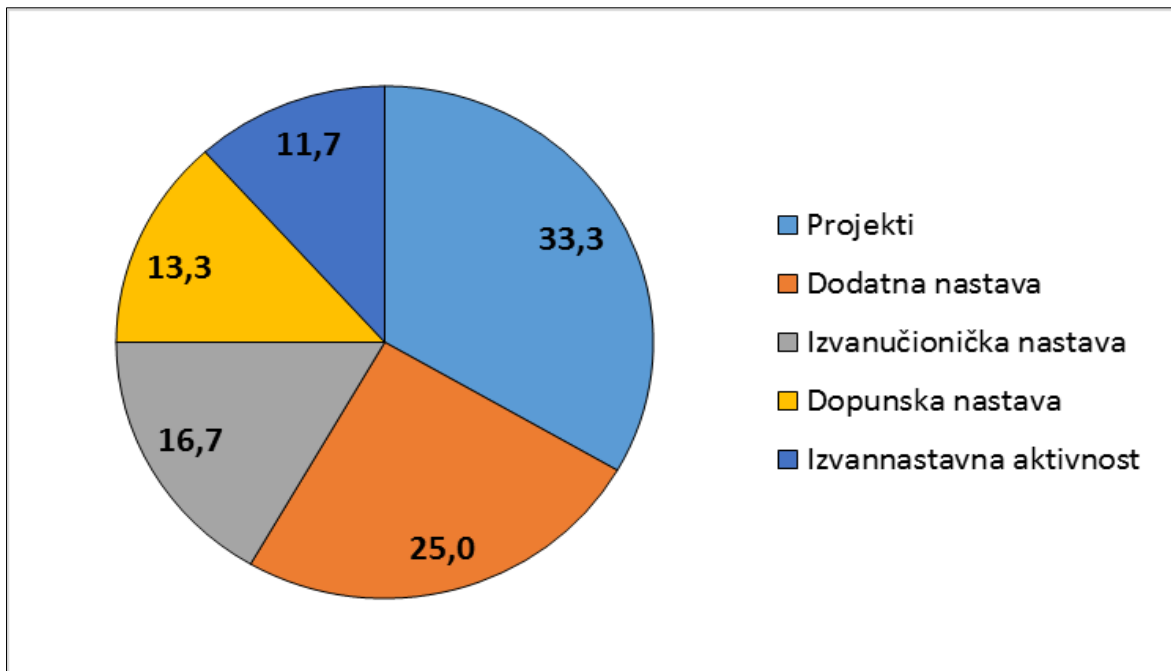
Samo jedna trećina (deset) škola koje provode razne projekte, ima projekte čiji su nositelji učitelji geografije. Najučestaliji je *GLOBE* projekt u kojeg je uključeno pet osnovnih škola. Cilj *GLOBE* aktivnosti je primijeniti školska teorijska znanja iz različitih predmeta na konkretnim primjerima iz okoliša. Učenici svakodnevno (kontinuirano)

prikupljaju atmosferske podatke: minimalnu temperaturu zraka, maksimalnu temperaturu zraka, trenutnu temperaturu zraka, vrste oblaka, pokrivenost neba oblacima, tragove kondenzacije, tlak zraka te temperaturu tla. Jednom tjedno prikupljaju hidrološke podatke mjerenjima po GLOBE protokolima temperature, pH, alkaliteta, kisika, nitrata, nitrita i prozirnosti vode rijeke Save. Podatke učenici unose u GLOBE bazu te pripremaju istraživački projekt za međuzupanijsku i državnu GLOBE smotru. Većina projekta se provodi u suradnji s drugim nastavnim predmetima. Primjer je projekt *Zelena čistka* OŠ Antuna Mihanovića čiji su nositelji, uz učitelja geografije, učitelj biologije i kemije.

Najmanje aktivnosti čiji su nositelji učitelji geografije ima izvanučionička nastava, koju ima samo pet osnovnih škola. Namijenjena je primjeni geografskih znanja i vještina na prostoru koji je poznat učenicima na konkretnim primjerima u praksi, a ne samo u teoriji stoga je šteta što nije više zastupljena u školskim kurikulumima.

4. 2. Geografija u školskim kurikulumima osnovnih škola Šibensko-kninske županije

Na području Šibensko-kninske županije djeluje dvadeset i pet osnovnih škola, od kojih su dvije glazbene škole koje nemaju geografiju kao redovan školski predmet. U školskim kurikulumima osnovnih škola Šibensko-kninske županije prema vrstama aktivnosti, geografija je najviše zastupljena u projektima, dok je najmanje zastupljena u izvannastavnim aktivnostima (sl. 3).

Sl. 3. Udio pojedinih vrsta aktivnosti kojima su nositelji učitelji geografije u osnovnim školama Šibensko-kninske županije

Izvor: Školski kurikulumi osnovnih škola s područja Šibensko-kninske županije

Dodatna nastava iz geografije izvodi se u petnaest osnovnih škola Šibensko-kninske županije. U četrnaest škola dodatna nastava ima jednostavan naziv *Dodatna nastava iz geografije*, dok je dodatna nastava iz geografije u OŠ Rogoznica nazvana *Europski način života* (tab. 2). Cilj aktivnosti je „proširiti znanje o europskim zemljama, njihovim posebnostima i problemima“, a namjena „upoznati učenike s mogućnostima koje nam pruža Europska unija“. U ostalim dodatnim aktivnostima jedan od glavnih ciljeva je priprema učenika za školsko, županijsko i državno natjecanje, a kao vrjednovanje aktivnosti koriste se rezultati natjecanja. Osim cilja pripreme za natjecanje, u svim dodatnim aktivnostima navodi se cilj „Pružiti učenicima dodatna znanja iz geografije koja nisu uključena u redovnu nastavu“. Isti ciljevi navedeni su i u OŠ dr. Franje Tuđmana, ali u izvannastavnoj aktivnosti *Mladi geografi*, dok se dodatna nastava iz geografije ne izvodi.

Dopunska nastava izvodi se u osam škola. Dvije škole, OŠ dr. Franje Tuđmana i OŠ Jurja Šižgorića, imaju dopunsku nastavu iz geografije, a nemaju dodatnu nastavu iz geografije.

Tab. 2. Vrste aktivnosti u školskim kurikulumima veznih za geografiju i aktivnosti čiji su nositelji učitelji geografije u pojedinim osnovnim školama na području Šibensko-kninske županije

	IME I SJEDIŠTE ŠKOLE	VRSTA AKTIVNOSTI				
		Dodatna nastava	Dopunska nastava	Izvannastavne aktivnosti	Projekti	Izvanučionička nastava
1.	OŠ „Čista Velika“, Čista Velika	Geografija	-	-	Obilježavanje ekoloških dana	GIS – geoinformacijski sustav NP „Krka“
2.	OŠ Antuna Mihanovića – Petropoljskog, Drniš	Dodatni rad-geografija	-	Mladi geografi	-	-
3.	OŠ Kistanje, Kistanje	Geografija	-	-	Dan Europe	Zadar
4.	OŠ Domovinske zahvalnosti, Knin	Geografija	-	Mladi geografi	-	-
5.	OŠ dr. Franje Tuđmana, Knin	-	Geografija	Mladi geografi	-	-
6.	OŠ Murterski Škoji, Murter	Geografija	-	Mladi geografi	-	-
7.	OŠ Pirovac, Pirovac	Geografija	-	Mladi geografi	-	Makirina
8.	OŠ Primošten, Primošten	-	-	-	Međunarodne Eko-škole	-
9.	OŠ „Rogoznica“, Rogoznica	Europski način života	Geografija	-	-	Posjet otoku
10.	Katolička OŠ Šibenik, Šibenik	-	-	-	Moć vode, Eko dani	Posjet Istri i gradovima Rijeci i Senju, Planinarenje (Šubićevac – Orlovača)
11.	OŠ Fausta Vrančića, Šibenik	-	-	-	-	-
12.	OŠ Jurja Dalmatinca, Šibenik	Dodatna nastava geografije	Geografija	-	-	-
13.	OŠ Jurja Šižgorića, Šibenik	-	Geografija	-	-	-
14.	OŠ Meterize, Šibenik	Geografija	Geografija	Školska zadruga „Bovulice“,	Kumstvo djetetu u Africi,	-

				novinarska grupa	eTwinning projekt - Discovering Europe through endangered languages poetry	
15.	OŠ Petra Krešimira IV., Šibenik	Geografija	Geografija	-	Zavičajna slovarica (abeceda + glagoljica), Eratostenov pokus	-
16.	OŠ Tina Ujevića, Šibenik	Geografija	Geografija	-	Dan Europe, Dan planeta Zemlje	-
17.	OŠ Vidici, Šibenik	Geografija	-	-	-	-
18.	OŠ Vrpolje, Vrpolje	-	-	-	Mapa Italije, Afrika, Dan planeta Zemlje	Nacionalni park Paklenica, Posjet DHMZ-u
19.	OŠ Brodarica, Brodarica	-	-	-	Eratostenov eksperiment, Azija, NP Krka, EUROPA- što je to što me zanima?	Posjet Muzeju tradicijske brodogradnje u Betini, Posjet špilji Vranjača
20.	OŠ Skradin, Skradin	-	-	-	-	-
21.	OŠ Vjekoslava Kaleba, Tisno	Geografija	-	-	Dan planeta Zemlje	-
22.	OŠ Jakova Gotovca, Unešić	Geografija	-	-	-	-
23.	OŠ Vodice, Vodice	Geografija	Geografija	-	Vodiški stakleni riton	-

Izvor: Školski kurikulumi navednih škola

Od sedam izvannastavnih aktivnosti, pet nosi naziv *Mladi geografi*. Navedena izvannastavna aktivnost izvodi se u četiri osnovne škole koje imaju dodatni rad. Primjerice, OŠ Antuna Mihanovića – Petropoljskog Drniš u dodatnoj nastavi kao cilj navodi pripremu učenika za natjecanja iz geografije, a cilj izvannastavne aktivnosti *Mladi geografi* je upoznavanje vlastitog zavičaja, u čemu je vidljiva jasna razlika između dvije aktivnosti.

Od ukupno dvadeset projekata čiji su nositelji učitelji geografije sedam projekata vezano je za obilježavanje važnijih dana npr. *Dan planeta Zemlje*. U dvije škole provodi se projekt Eratostenov eksperiment kojemu je nositelj učitelj geografije. Jedinstveni projekt *Zavičajna slovarica (abeceda + glagoljica)* čiji su nositelji osim učitelja geografije, učitelj povijesti te učitelj informatike provodi se u OŠ Petra Krešimira IV. Projekt se provodi unutar dodatne nastave iz Geografije, Povijesti i Informatike na način da će učenici zajedno s učiteljima „prikupiti podatke, povezati pojmove iz povijesti i geografije za 6. i 8. razred, pronaći i odrediti objekte i prostore za izradu slovarice, prezentirati obrađene podatke, izraditi slovaricu i interaktivnu kartu Šibensko-kninske županije“. Projekt koji je izravno vezan za zavičaj iz kojeg učenici dolaze je *Vodiški stakleni riton*. Pod vodstvom učitelja geografije provodi u OŠ Vodice. Glavni cilj projekta je upoznavanje učenika sa zavičajnom baštinom i njena implementacija u turističku ponudu. Izvanučionička nastava sadrži deset aktivnosti čiji su nositelji učitelji geografije. Vezani su za posjete lokacijama koje su u blizini škola, posjeti zaštićenim prirodnim područjima te gradovima.

4. 3. Geografija u školskim kurikulumima srednjih škola Brodsko-posavske županije

Na području Brodsko-posavske županije u dva grada, Nova Gradiška i Slavonski Brod, djeluje jedanaest srednjih škola (tab. 3).

Tab. 3. Srednje škole Brodsko-posavske županije

	NAZIV SREDNJE ŠKOLE	SJEDIŠTE
1.	Elektrotehnička i ekonomska škola Nova Gradiška	Nova Gradiška
2.	Gimnazija Nova Gradiška	Nova Gradiška
3.	Industrijsko-obrtnička škola Nova Gradiška	Nova Gradiška
4.	Ekonomsko-birotehnička škola Slavonski Brod	Slavonski Brod
5.	Gimnazija Matija Mesić	Slavonski Brod
6.	Industrijsko-obrtnička škola Slavonski Brod	Slavonski Brod
7.	Klasična gimnazija fra Marijana Lanosovića s pravom javnosti	Slavonski Brod
8.	Obrtnička škola Slavonski Brod	Slavonski Brod
9.	Srednja medicinska škola Slavonski Brod	Slavonski Brod
10.	Srednja škola Matije Antuna Reljkovića Slavonski Brod	Slavonski Brod
11.	Tehnička škola Slavonski Brod	Slavonski Brod

Izvor: *Portal za škole, 2017.*

Gimnazijski program imaju tri srednje škole u kojemu je geografija kao nastavni predmet zastupljena u sva četiri razreda. U ostalim strukovnim školama geografija je kao nastavni predmet zastupljena ovisno o obrazovnom programu za koji se učenici školuju. Nastavni plan geografije kao nastavnog predmeta u srednjoškolskim programima odrazila se i u prisutnosti geografije u školskim kurikulumima.

U školskim kurikulumima od jedanaest analiziranih srednjih škola pet srednjih škola ne sadrži nijednu aktivnost vezanu za geografiju i aktivnost čiji je nositelj učitelj geografije iako je geografija kao nastavni predmet prisutna u makar jednom obrazovnom programu. To su: *Industrijsko-obrtnička škola Nova Gradiška*, *Industrijsko-obrtnička škola Slavonski Brod*, *Obrtnička škola Slavonski Brod*, *Srednja medicinska škola Slavonski Brod* i *Tehnička škola Slavonski Brod*. U *Srednjoj medicinskoj školi Slavonski Brod* učitelj geografije i povijesti nositelj je triju aktivnosti školskog kurikuluma koje su vezani za nastavni predmet povijest, a niti jedne aktivnosti koja je vezana za nastavni predmet geografija.

Elektrotehnička i ekonomska škola Nova Gradiška u školskom kurikulumu ima jednu izvanučioničku aktivnost čiji je nositelj učitelj geografije, Posjet meteorološkoj postaji Gorice. Cilj aktivnosti je „usvajanje nastavnih sadržaja na praktičnim primjerima mjerenjem temperature zraka, tlaka zraka, brzine vjetera, oblačnosti“. *Ekonomsko-birotehnička škola Slavonski Brod* ima dodatnu nastavu „Natjecanje“ čiji je cilj priprema učenika za natjecanje iz geografije i to ciljanu skupinu učenika trećeg i četvrtog razreda ekonomista i hotelijersko-turističkih tehničara. Provode se tri projekta čiji su nositelji učitelji geografije: *Dan planeta Zemlje*, *Svjetski dan voda* i *Zagađenost zraka u Slavanskom Brodu*. Zadnji navedeni projekt provodi se u suradnji s učiteljem biologije i bavi se aktualnim problemom grada, čime je ostvarena aktualizacija sadržaja. U istoj školi provodi se i izvannastavna aktivnost naziva *Ekoekonomska*. *Srednja škola Matije Antuna Reljkovića Slavonski Brod* provodi izvannastavnu aktivnost *Mladi geografi*, čiji se ciljevi podudaraju s ciljem koji se obično navodi za dodatnu nastavu, a to je priprema učenika za sudjelovanje na natjecanju iz geografije. Uz jednu izvannastavnu aktivnost čiji je nositelj učitelj geografije provodi se i izvanučionička nastava *Posjet meteorološkoj postaji na Jelasu*.

Školski kurikulumi gimnazija imaju više aktivnosti vezanih za geografiju i aktivnosti čiji su nositelji učitelji geografije. *Gimnazija Nova gradiška* ima četiri aktivnosti

čiji je nositelj učitelj geografije: dodatnu nastavu iz geografije, izbornu nastavu naziva *Ekologija*, GLOBE program i izvannastavnu aktivnost gimnazijski tamburaški sastav „Gimnazijalac“. Zadnja navedena aktivnost nije izravno povezana s sadržajima nastavnog predmeta geografija, ali ima ulogu u razvijanju svijesti o važnosti čuvanja tradicije i pripadnosti zavičaju. *Gimnazija Matija Mesić* ima dodatnu nastavu iz geografije, GLOBE program, izvannastavnu aktivnost *Razvoj grada*.

Kao izvannastavna aktivnost učenicima je ponuđena *Astronomija*, ali nositelj aktivnosti nije učitelj geografije već učitelj fizike. Projekt čiji je nositelj učitelj geografije je *Zaštićena područja i područja Europske ekološke mreže – Natura 2000*. Isti projekt provodi se i u *Klasičnoj gimnaziji fra Marijana Lanosovića* koja se ističe po većem broju aktivnosti za čije je vodstvo zadužen učitelj geografije. Aktivnosti su: *Primjenjena geografija*, *Međunarodni dan zaštite močvara* (provodi se u suradnji s učiteljem biologije), *Natjecanje iz geografije*, *Dan UNICEF-a*, *Posjet hidrometeorološkoj stanici Jelas*, *Terenska nastava iz geografije*. Izdvajaju se i humanitarni projekti *Skupljanje čepova za udrugu Slap* te projekt *Afrika – možemo zajedno* čiji je i začetnik učitelj geografije Dejan Nemčić.

4. 4. Geografija u školskim kurikulumima srednjih škola Šibensko-kninske županije

Na području Šibensko-kninske županije djeluje jedanaest srednjih škola (tab. 4). Od ukupnog broja srednjih škola u tri škole provodi se gimnazijski program. U srednjoj školi *Ivana Meštrović* isrednjoj školi *Lovre Montija* uz gimnazijski program provodi se i strukovno obrazovanje. Dvije srednje škole na području Šibensko-kninske županije, *Turističko-ugostiteljska škola Šibenik* i *Ekonomska škola Šibenik* u školskom kurikulumu nemaju aktivnosti vezane za geografiju ili aktivnosti čiji su nositelji učitelji geografije. Školski kurikulumi preostalih devet srednjih škola na području Šibensko-kninske županije imaju aktivnosti vezene za geografiju.

Tab. 4. Srednje škole Šibensko-kninske županije

	NAZIV	SJEDIŠTE
1.	Srednja škola Ivana Meštrovića	Drniš
2.	Srednja škola Lovre Montija	Knin
3.	Srednja strukovna škola Kralja Zvonimira	Knin
4.	Ekonomska škola Šibenik	Šibenik

5.	Gimnazija Antuna Vrančića	Šibenik
6.	Industrijsko-obrtnička škola Šibenik	Šibenik
7.	Medicinska škola Šibenik	Šibenik
8.	Prometno-tehnička škola Šibenik	Šibenik
9.	Srednja strukovna škola Šibenik	Šibenik
10.	Tehnička škola Šibenik	Šibenik
11.	Turističko-ugostiteljska škola Šibenik	Šibenik

Izvor: *Portal za škole*, 2017.

Srednja škola Ivana Meštrovića, Drniš ima dvije aktivnosti čiji je nositelj učitelj geografije: *Neobične zemlje svijeta i Nacionalni park Krka*. Oba projekta izvode se u suradnji s učiteljima povijesti i biologije. U projektu *Nacionalni park Krka* koristit će se i geoinformacijski sustav. *Srednja škola Lovre Montija* ima jednu izvanškolsku aktivnost. To je stručna ekskurzija s ciljem efikasnijeg usvajanja nastavnih sadržaja, a predviđena je za učenike koji pohađaju gimnazijski program. U školi se provodi i GLOBE program, ali je nositelj aktivnosti učitelj kemije. *Gimnazija Antuna Vrančića, Šibenik* ima tri aktivnosti: *Posjet institutu Ruđer Bošković, Nacionalni park Kornati, Posjet meteorološkoj stanici u Šibeniku*. Sve aktivnosti su vezane za izvanučioničku nastavu. Iako Gimnazija ima astronomsku i eko grupu učitelji geografije nisu nositelji. U *Srednjoj strukovnoj školi Kralja Zvonimira* učitelj geografije je nositelj GLOBE programa.

U *Industrijsko-obrtničkoj školi Šibenik* učitelj geografije nositelj je tri aktivnosti: *Ekološka grupa, GIS- geoinformacijski sustav i Kornati – bogatstvo i siromaštvo krša*. Tri aktivnosti prisutne su i u školskom kurikulumu *Medicinske škole Šibenik*. Projekt *Izrada planeta Zemlje* izvodi se za obilježavanje dana planeta Zemlje u suradnji s učiteljem hrvatskog jezika i pedagogom škole. Tim projektom žele obilježiti Dan planeta Zemlje, a izradit će se veliki globus sa stvarnim izgledom reljefnih oblika, kontinenta i oceana. Učitelj geografije nositelj je i jednodnevnog izleta u Ozalj kojim se želi „osuvremeniti nastavu interdisciplinarnim pristupom u obradi tema planiranih godišnjim planom i programom rada iz predmeta: hrvatski jezik, povijest, geografija, fizika“ (*Školski kurikulum Medicinske škole Šibenik*). Za vođenje astronomske grupe također je zadužen učitelj geografije. *Prometno-tehnička škola* jedina od analiziranih srednjih škola Šibensko-kninske županije ima dodatnu i dopunsku nastavu iz geografije. Cilj aktivnosti je stjecanje dodatnih znanja za učenike koji pokazuju interes kao i pomoć učenicima koji pokazuju poteškoću u svladavanju nastavnih sadržaja.

Srednja strukovna škola Šibenik ima dvije aktivnosti vezane za geografiju. Obje aktivnosti provode se kao izvanučionička nastava: *Izlet u nacionalni park Krka* i *Jednodnevni izlet u pašku siranu i solanu Pag*. Nositelji aktivnosti *Eko grupa* jesu učitelji biologije i kemije. *Tehnička škola Šibenik* ima jednu aktivnost vezanu za geografiju *Terenska nastava Nacionalni park Krka*.

5. ZAKLJUČAK

Sadržaji geografije zastupljeni su u raznim aktivnostima školskog kurikulumu. U osnovnim školama najviše u dodatnoj i dopunskoj nastavi koja je organizirana za učenike. Zastupljenost u srednjim školama je nešto manja i većinom kroz terenski rad, odnosno izvanučioničku nastavu i projekte. Razlika u brojnosti aktivnosti vezanih za geografiju između osnovnih i srednjih škola očekivana je jer je nastavni plan geografije u većini strukovnih srednjoškolskih programa dvostruko manji od nastavnoga plana geografije u osnovnim školama. Time je potvrđena prva hipoteza rada da je geografija kroz razne aktivnosti zastupljena u školskim kurikulumima. Od ukupnog broja analiziranih školskih kurikulumu osnovnih škola dviju županija (pedeset i šest), samo pet škola nema nijednu aktivnost vezanu za geografiju iako se geografija predaje kao redovan predmet: tri osnovne škole s područja Brodsko-posavske županije i dvije osnovne škole s područja Šibensko-kninske županije. Najzastupljenija aktivnost je dodatna nastava koja se izvodi u četrdeset i jednoj osnovnoj školi analiziranog područja, zatim projekti kojih je ukupno trideset. Dopunska nastava izvodi se u trinaest osnovnih škola. Izvanučionička nastava izvodi se u sedam osnovnih škola Šibensko-kninske i pet osnovnih škola Brodsko-posavske županije. Za geografiju je kvalitetno pripremljena terenska nastava, koja je dio izvanučioničke nastave, izvorna stvarnost te je kao takva neophodna. Temeljna geografska znanja treba stjecati nastavnim radom u prostoru što je više moguće, a učenicima će takav oblik nastave biti zanimljiviji.

U školskim kurikulumima svih škola uočena je suradnja učitelja geografije s učiteljima koji izvode nastavu srodnih predmeta. Najviše surađuju na projektima (dvadeset i dva projekta), ali i u izvannastavnim aktivnostima (osam izvannastavnih aktivnosti). U analiziranim školskim kurikulumima osnovnih i srednjih škola Brodsko-posavske i Šibensko-kninske županije učitelji geografije najviše surađuju s: učiteljima prirode i biologije (ukupno jedanaest suradnji), povijesti (ukupno osam suradnji), fizike (ukupno osam suradnji), kemije (ukupno tri suradnje), hrvatskog jezika (ukupno tri suradnje). Eko grupe su među vodećim aktivnostima, kojima se kao nositelji izmjenjuju učitelj geografije i učitelj prirode ili biologije. Na projektima analiziranog uzorka školskih kurikulumu učitelji geografije surađuju s lokalnom zajednicom. Ukupno je pet takvih suradnji. To su projekti na kojima surađuju i učitelji drugih nastavnih predmeta. Potvrđena je i druga

hipoteza da su učitelji geografije nositelji raznih aktivnosti, surađuju s učiteljima ostalih predmeta iz prirodoslovnog i društvenog područja te lokalnom zajednicom.

Učitelji geografije, u analiziranim školama nedovoljno sudjeluju u kreiranju jedinstvenog profila škole kroz aktivnosti školskog kurikulumu. Aktivnosti vezane za geografiju analiziranih školskih kurikulumu su slične ili u potpunosti jednake. Uloga u kreiranju jedinstvenih aktivnosti pa time i škole posebno je važna srednjim školama. Učenik prema tim aktivnostima može odlučiti koju srednju školu odabrati za nastavak svog obrazovanja. Iako su aktivnosti u analiziranim školskim kurikulumima srednjih škola međusobno drugačije više nego u osnovnim školama te razlike nisu tolike izražene da bi na osnovu njih učenik mogao odlučiti koju srednju školu upisati. Uloga učitelja geografije bi svakako trebala biti veća i u njegovanju tradicije prostora u kojem škola djeluje. Vodeću ulogu u njegovanju identiteta kraja u analiziranim školama imaju učitelji hrvatskog jezika (recitatorske skupine, novinarske skupine) i glazbene kulture (folklor, tamburaški orkestar, klapa). Treća hipoteza djelomično je potvrđena jer učitelji geografije na analiziranom uzorku školskih kurikulumu nisu voditelji aktivnosti koje su vezane za podeblje u kojem se škola nalazi te na taj način ne sudjeluju u kreiranju jedinstvenog profila škole. Drugi dio treće hipoteze da učitelji geografije njeguju tradiciju prostora u kojem se škola nalazi je potvrđena. Od ukupnog broja aktivnosti u analiziranim školskim kurikulumima učitelji geografije su voditelji ili suradnici šest aktivnosti koje su vezane za tradiciju prostora u kojemu se nalazi škola.

Razlike među aktivnostima u analiziranim školama ovisno o području na kojem se nalaze nisu zamijećene pa je četvrta hipoteza da se aktivnosti u školskom kurikulumu vezane za geografiju razlikuju u školama dviju županija zbog različitog podneblja u kojem se škole nalaze opovrgnuta. Škole se po aktivnostima razlikuju, ali ne zbog područja na kojem se nalaze. Razlike u aktivnostima su vrlo male. Razlika je jedino u izvannužioničkoj nastavi prilikom koje se nastava odvija na lokalitetima u blizini škole, najčešće nacionalnim parkovima, meteorološkim postajama i sl. Aktivnosti od škole do škole imaju identične nazive i ciljeve, a nisu ni isto svrstane prema vrstama aktivnosti. Primjer je izvannastavna aktivnost *Mladi geografi* koja se pojavljuje u školama na području i Brodsko-posavske i Šibensko-kninske županije. Potencijali geografije i učitelja geografije su nedovoljno iskorišteni te bi zbog svojeg karaktera geografija trebala biti zastupljenija u školskim kurikulumima. Nužno je na kreativan način pristupiti izradi pojedinih aktivnosti

školskog kurikulumuma te ostvariti načelo primjenjivosti na primjerima iz zavičaja škole jer geografska znanja sastavni su dio opće kulture svakoga čovjeka.

Literatura:

- Babić, S., 2004: *Hrvanija hrvatskoga*, Školska knjiga, Zagreb
- Bognar, L., Matijević, M., 2005: *Didaktika*, Školska knjiga, Zagreb
- Božić, D., 2000: *Rječnik englesko-hrvatski, hrvatsko-engleski s gramatikom*, Knjigotisak, Split
- Cindrić, M., Miljković, D., Strugar, V., 2010: *Didaktika i kurikulum*, IEP-D2, Zagreb
- Curić, Z., Vuk, R., Jakovčić, M., 2007: *Kurikulumi geografije za obvezno obrazovanje u 11 europskih država – komparativna analiza*, Metodika, 8(15), 444-466
- Dubovicki S., Svalina V., Proleta J., 2014: *Izvanastavne glazbene aktivnosti u školskim kurikulumima*, Školski vjesnik, 64 (4), 553-578
- Fuchs, R., Vican, D., Milanović Litre, I., 2011: *Nacionalni okvirni kurikulum za predškolski odgoj i obrazovanje te opće obvezno i srednjoškolsko obrazovanje*, Printera Grupa, Zagreb
- Jojić, Lj., Matasović, R., 2002: *Hrvatski enciklopedijski rječnik*, Novi Liber, Zagreb
- Jukić, T., 2010: *Odnos kurikuluma i nastavnog plana i programa*, Pedagogijska istraživanja, 7 (1), 54-65
- Jurić, V., 2005: *Kurikulum suvremene škole*, Pedagogijska istraživanja, 2 (2), 185-197
- Jurić, V., 2007: *Kurikulum suvremene škole*, U: Previšić, V. (ur.), *Kurikulum: teorije – metodologija – sadržaj – struktura*, Zavod za pedagogiju Filozofskog fakulteta u Zagrebu i Školska knjiga, 253-307
- Klaić, B., 2004: *Rječnik stranih riječi*, JAZU, Zagreb
- Matas, M., 1998: *Metodika nastave geografije*, Hrvatsko geografsko društvo, Zagreb
- Milat, J., 2005: *Pedagoške paradigme izrade kurikuluma*, Pedagogijska istraživanja, 2 (2), 199-208
- Palekčić, M., Vollstäd, W., Terhart, W. i Katzenbach, D. 1999: *Struktura nastavnih sadržaja i znanja*, U: Mijatović, A. (ur.) *Osnove suvremene pedagogije*. Zagreb, HPKZ, 265–290
- Pastuović, N., 1999: *Edukologija: Integrativna znanost o sustavu cjeloživotnog obrazovanja i odgoja*, Znamen, Zagreb
- Previšić, V., 2007: *Kurikulum. Teorije, metodologija, sadržaj, struktura*, Zavod za pedagogiju Filozofskog fakulteta Sveučilišta u Zagrebu i Školska knjiga, Zagreb

- Puzić, S., 2015: *Školski kurikulumi u Hrvatskoj: primjeri i iskustva*, Institut za društvena istraživanja, Zagreb
- Rosandić, D., 2003: *Kurikulski metodički obzori*, Školske novine, Zagreb
- Schiro, M., 2008: *Curriculum theory: Conflicting Visions and Enduring Concerns*, Sage Publications, Los Angeles
- Sekulić-Majurec, A., 2007: *Uloga sudionika odgojno-obrazovnog procesa u stvaranju, provedbi i vrednovanju kurikuluma*, u: V. Previšić (ur.), *Kurikulum*, Zagreb, Zavod za pedagogiju Filozofskog fakulteta u Zagrebu i Školska knjiga, 351-385
- Staničić, S., 2006: *Menadžment u obrazovanju*, vlastita naklada, Rijeka
- Težak, S., 1996: *Teorija i praksa nastave hrvatskoga jezika 1*, Školska knjiga, Zagreb
- Žepić, M., 1991: *Latinsko-hrvatski rječnik*, Školska knjiga, Zagreb

Izvori:

Kurikulum. hr, <http://www.kurikulum.hr/>, (12.12.2017.)

Nacionalni okvirni kurikulum za predškolski odgoj i obrazovanje te opće obvezno i srednje obrazovanje, Zagreb, Ministarstvo znanosti, obrazovanja i športa

Brodsko-posavska županija, <http://www.bpz.hr/#>, (12. 12. 2017.)

Osnovna škola „Antun Matija Reljković“ Bebrina, *Školski kurikulum za školsku godinu 2017./2018.*, http://os-amreljkovic-bebrina.skole.hr/dokumenti?dm_document_id=207&dm_det=1, (10. 11. 2017.)

Osnovna škola „Matija Gubec“, *Školski kurikulum za školsku godinu 2017./2018.*, http://www.os-mgubec-cernik.skole.hr/upload/os-mgubec-cernik/images/static3/813/attachment/Kurikulum_2017_2018.pdf, (10. 11. 2017.)

Osnovna škola „Matija Antun Relković“ Davor, *Školski kurikulum za školsku godinu 2017./2018.*, http://os-mareljkovic-davor.skole.hr/upload/os-mareljkovic-davor/images/static3/910/File/12_OS_MATIJA%20ANTUN%20RELKOVIC_KURIK.pdf (10. 11. 2017.)

Osnovna škola „Viktor Car Emin“ Donji Andrijevc, *Školski kurikulum za školsku godinu 2017./2018.* http://www.os-vcemin-donjiandrijevc.skole.hr/upload/os-vcemin-donjiandrijevc/images/static3/601/attachment/OS_VIKTOR_CAR_EMIN_KURIKULUM_2017.-2018..pdf, (10. 11. 2017.)

Osnovna škola Dragalić, *Školski kurikulum za školsku godinu 2017./2018.*, <http://os-dragalic.skole.hr/nastava/>, (10. 11. 2017.)

Osnovna škola „Vjekoslav Klaić“ Garčin, *Školski kurikulum za školsku godinu 2017./2018.*, <http://os-vklaic-garcin.skole.hr/>, (10. 11. 2017.)

Osnovna škola Augusta Šenoae Gundinci, *Školski kurikulum za školsku godinu 2017./2018.*, <http://os-asenoae-gundinci.skole.hr/>, (11. 11. 2017.)

Osnovna škola „Ljudevit Gaj“ Lužani, *Školski kurikulum za školsku godinu 2017./2018.*, http://os-ljgaj-luzani.skole.hr/upload/os-ljgaj-luzani/images/static3/642/attachment/KURIKULUM_2017_2018.pdf, (11. 11. 2017.)

Osnovna škola „Mato Lovrak“ Nova Gradiška, *Školski kurikulum za školsku godinu 2017./2018.*, http://os-mlovrak-ng.skole.hr/upload/os-mlovrak-ng/images/static3/974/attachment/Kurikulum_za_školsku_godinu_2017-2018.pdf, (11. 11. 2017.)

Osnovna škola Ljudevita Gaja Nova Gradiška, *Školski kurikulum za školsku godinu 2017./2018.*, http://os-ljgaja-ng.skole.hr/upload/os-ljgaja-ng/images/static3/1515/File/kurikulum_1718.pdf, (11.11.2017.)

Osnovna škola Antun Mihanović Nova Kapela Batrina, *Školski kurikulum za školsku godinu 2017./2018.*, http://os-amihanovic-batrina.skole.hr/upload/os-amihanovic-batrina/images/static3/1432/attachment/GPP_17-18.pdf, (11.11.2017.)

Osnovna škola Okučani, *Školski kurikulum za školsku godinu 2017./2018.*, <http://os-okucani.skole.hr/upload/os-okucani/images/static3/894/File/Kurikulum%20O%20C5%A0%20Oku%C4%8Dani%20%202017-18..pdf>, (11. 11. 2017.)

Osnovna škola „Stjepan Radić“ Oprisavci, *Školski kurikulum za školsku godinu 2017./2018.*, http://os-sradic-oprisavci.skole.hr/skola/_kolski_dokumenti, (11. 11. 2017.)

Osnovna škola „Dr. Stjepan Ilijašević“ Oriovac, *Školski kurikulum za školsku godinu 2017./2018.*, <http://os-silijasevic-oriovac.skole.hr/upload/os-silijasevic-oriovac/images/static3/971/File/Skolski%20kurikulum.pdf>, (11. 11. 2017.)

Osnovna škola Ante Starčevića Rešetari, *Školski kurikulum za školsku godinu 2017./2018.*, http://os-astarcevic-resetari.skole.hr/upload/os-astarcevic-resetari/images/static3/723/attachment/Skolski_kurikulum_2017_18.pdf, (11. 11. 2017.)

Osnovna škola „Ivan Mažuranić“ Sibinj, *Školski kurikulum za školsku godinu 2017./2018.*, http://os-imazuranic-sibinj.skole.hr/upload/os-imazuranic-sibinj/images/static3/1116/File/K%20U%20R%20I%20K%20U%20L%20U%20M%2017_2018.pdf, (11. 11. 2017.)

Osnovna škola Sikirevci, *Školski kurikulum za školsku godinu 2017./2018.*, http://os-sikirevci.skole.hr/dokumenti?dm_show_folder=73#mod_docman, (11. 11. 2017.)

Osnovna škola „Antun Mihanović“ Slavonski Brod, *Školski kurikulum za školsku godinu 2017./2018.*, http://os-amihanovic-sb.skole.hr/skola/projekti_copy?news_hk=5573&news_id=676&mshow=1063#mod_news, (11. 11. 2017.)

Osnovna škola „Blaž Tadijanović“ Slavonski Brod *Školski kurikulum za školsku godinu 2017./2018.*, http://os-btadijanovic-sb.skole.hr/_kolski_kurikulum_2017_2018, (11. 11. 2017.)

Osnovna škola „Bogoslav Šulek“ Slavonski Brod, *Školski kurikulum za školsku godinu 2017./2018.*, http://os-bsulek-sb.skole.hr/upload/os-bsulek-sb/images/static3/1198/attachment/SKOLSKI_KURIKULUM_ZA_2017.-2018._PDF.pdf, (11. 11. 2017.)

Osnovna škola „Dragutin Tadijanović“ Slavonski Brod, *Školski kurikulum za školsku godinu 2017./2018.* http://www.os-dragutin-tadijanovic-sb.skole.hr/skola/ploca?news_id=47, (11. 11. 2017.)

Osnovna škola „Ivan Goran Kovačić“ Slavonski Brod, *Školski kurikulum za školsku godinu 2017./2018.*, http://os-igkovacic-sb.skole.hr/skolski_dokumenti, (11. 11. 2017.)

Osnovna škola „Ivana Brlić-Mažuranić“ Slavonski Brod, *Školski kurikulum za školsku godinu 2017./2018.* http://www.os-ibmazuranic-sb.skole.hr/skola/ploca?news_id=385, (11. 11. 2017.)

Portal za škole, <http://www.skole.hr/skole/popis>, (1. 10. 2017.)

Šibensko-kninska županija, <http://sibensko-kninska-zupanija.hr/stranica/opi-podaci/70>, (12. 12. 2017.)

Zakon o odgoju i obrazovanju u osnovnoj i srednjoj školi, Narodne novine, 87/08, 34/14

Popis slika, tablica i priloga

Popis slika

Sl. 1. Linije vodilje pri izradi školskog kurikulumu.....	13
Sl. 2. Zastupljenost pojedinih vrsta aktivnosti kojima su nositelji učitelji geografije u osnovnim školama Brodsko-posavske županije.....	23
Sl. 3. Zastupljenost pojedinih vrsta aktivnosti kojima su nositelji učitelji geografije u osnovnim školama Šibensko-kninske županije.....	26

Popis tablica

Tab. 1. Vrste aktivnosti u školskim kurikulumu veznih za geografiju i aktivnosti čiji su nositelji učitelji geografije u pojedinim osnovnim školama na području Brodsko-posavske županije.....	19
Tab. 2. Vrste aktivnosti u školskim kurikulumu veznih za geografiju i aktivnosti čiji su nositelji učitelji geografije u pojedinim osnovnim školama na području Šibensko-kninske županije.....	27
Tab. 3. Srednje škole Brodsko-posavske županije.....	29
Tab. 4. Srednje škole Šibensko-kninske županije.....	31

Popis priloga

Prilog 1. Pisana priprema za nastavni sat geografije.....	VII
---	-----

Prilog 1. Pisana priprema za nastavni sat geografije

PISANA PRIPREMA ZA NASTAVNI SAT GEOGRAFIJE			
Naziv i sjedište škole		Gimnazija	
Obrazovni program (zanimanje)		opća gimnazija	
Ime i prezime nastavnika			
Datum izvođenja nastavnog sata			
Naziv nastavne jedinice		Geografija u školskim kurikulumima osnovnih i srednjih škola Brodsko-posavske županije	
Razred		1.	
Tip sata		obrada	
Kompetencije	Ishodi učenja	Zadatci kojima ću provjeriti ishode	
1. Geografska znanja i vještine	<ul style="list-style-type: none"> - objasniti što je školski kurikulum - analizirati broj i vrstu aktivnosti u školskom kurikulumu vezanih za geografiju - definirati geografiju kao nastavni predmet i kao dualnu znanost - izraditi kružni dijagram - analizirati dijagrame i tablice 	<p>Što je školski kurikulum?</p> <p>Koje su vrste aktivnosti prisutne u školskom kurikulumu? S kojim redovnim nastavnim predmetima povezuješ pojedine aktivnosti u školskom kurikulumu?</p> <p>Što je geografija? Zašto je geografija dualna znanost?</p> <p>Izradi kružni dijagram na temelju dobivenih podataka.</p> <p>Uz pomoć dijagrama i tablica analiziraj aktivnosti vezane za geografiju u školskim kurikulumima.</p>	
2. Metodička kompetencija	<ul style="list-style-type: none"> - analizirati tekst - grafički prikazati tablične podatke - koristiti tablične i grafičke podatke pri učenju 		
3. Komunikacijska kompetencija	<ul style="list-style-type: none"> - razvijati vještinu rasprave i davanja argumenata - razvijati sposobnost usmenog i pismenog izražavanja znanja i misli 		
4. Socijalna kompetencija	<ul style="list-style-type: none"> - uspješnom suradnjom u paru postići bolje rezultate - poštivati pravila ponašanja u školi 		
TIJEK NASTAVNOG SATA			
Etape sata	Cilj etape	Opis aktivnosti učitelja	Opis aktivnosti učenika
Uvod	<ul style="list-style-type: none"> o provjera predznanja i poticanje znatiželje 	<ul style="list-style-type: none"> - postavlja pitanja kojima provjerava predznanje i potiče znatiželju: Kada ste upisivali srednju školu što vam je bilo bitno prilikom odabira? Jeste li posjetili službenu web stranicu škole? Koje informacije ste tražili i pronašli 	<ul style="list-style-type: none"> - odgovaraju na pitanja

	<ul style="list-style-type: none"> ○ najava cilja 	<p>na službenoj web stranici škole? U kojem dokumentu ste pronašli informacije od dodatnim aktivnostima koje se provode u školi uz redovnu nastavu?</p> <p>- najavljuje kako će na današnjem satu naučiti što je geografija i zašto kažemo da je dualna znanost te više o dodatnim aktivnostima vezanim za geografiju u koje se mogu uključiti; zapisuje naslov nastavne jedinice na ploču</p>	<p>- prepisuju naslov u bilježnice</p>
<p>Glavni dio sata</p>	<p>naučiti gdje mogu pronaći školski kurikulum; što je školski kurikulum; koje su aktivnosti za geografiju u školskom kurikulumu; s učiteljima koji predmeta surađuju učitelji geografije; zašto je geografija dualna znanost</p> <ul style="list-style-type: none"> ○ navesti osnovne podatke o broju osnovnih i srednjih škola na području Brodsko-posavske županije ○ razvijati vještinu čitanja tablica i kružnog dijagrama ○ razvijati vještinu izrade tablica, obrade tablica i izrade kružnog dijagrama u Excelu 	<p>- zadaje učenicima zadatak da radom u paru otvore službenu stranicu svoje škole i pronađu školski kurikulum, analiziraju školski kurikulum; da u bilježnicu zapišu aktivnosti vezane za geografiju, da napišu učitelje predmeta koji su nositelji zajedničkih aktivnosti uz učitelja geografije; bira nekoliko učenika koji će usmeno pred ostatkom razreda objasniti što je školski kurikulum i prezentirati napisano u bilježnicu; učitelj postavlja pitanja vezana za izneseno i po potrebi dodatno objašnjava</p> <p>- prikazuje koropletnu kartu s prostornim rasporedom škola u pojedinim županijama</p> <p>- prikazuje tablične podatke o aktivnostima vezanim za geografiju u školskim kurikulumima osnovnih i srednjih škola Brodsko-posavske županije; proziva pojedine učenike da analiziraju prikazane tablice</p> <p>- prikazuje kružni dijagram o vrstama aktivnosti vezanih za geografiju u školskim kurikulumima osnovnih škola na području Brodsko-posavske županije; proziva pojedine učenike da pročitaju i analiziraju kružni dijagram</p> <p>- zadaje učenicima zadatak da radom u paru, uz pomoć računala, u programu Excel izrade kružne dijagrame prema uputama na radnom listiću te prema podacima u tablicama koje će sami izraditi u Excelu na temelju analiziranih školskih kurikuluma, a izrađuju se kružni dijagrami:</p>	<p>- radom u paru analiziraju školski kurikulum, svaki učenik zapisuje zadano, odabrani usmeno iznose vlastite bilješke</p> <p>- pažljivo slušaju i odgovaraju na pitanja</p> <p>- učenici analiziraju koropletnu kartu</p> <p>- učenici čitaju i analiziraju tablice i kružni dijagram i usmeno iznose zaključke</p> <p>- radom u paru rješavaju zadatak s radnih listića; sređuju podatke u Excel tablici te izrađuju kružni dijagram</p>

	<p>○ razvijati vještinu analize dijagrama i aktivnosti vezane za geografiju u školskim kurikulumima</p> <p>○ razvijati vještinu samovrednovanja i vrednovanja (kritički osvrt na vlastiti i tuđi rad)</p>	<p>a) vrste aktivnosti u školskom kurikulumu vezanih za geografiju u mojoj školi</p> <p>b) vrste aktivnosti u školskom kurikulumu vezanih za geografiju u drugoj gimnaziji s područja Brodsko-posavske županije;</p> <p>po potrebi dodatno objašnjava i pomaže učenicima u izvršenju zadatka</p> <p>- dijagrame koje su izradili učenici radom u paru prezentira uz pomoć projektora te ih vodi u analizi postavljanjem pitanja: Koje su najčešće vrste aktivnosti vezane za geografiju u školskim kurikulumima analiziranih gimnazija s područja Brodsko-posavske županije? Koje su sličnosti i razlike u zastupljenosti geografskih aktivnosti u školskim kurikulumima dviju analiziranih škola?; zapisuje bilješke na ploču</p> <p>- uz analizu sadržaja dijagrama, zadaje učenicima i zadatak da samovrednuju svoje uratke te vrednuju uratke ostalih parova prema zadanim kriterijima ocjenjivanja (odabir i unos podataka u tablicu- dva boda, izrada dijagrama- jedan bod, naslov- jedan bod, legenda- jedan bod, ispravno napisani izvor podataka- jedan bod)</p>	<p>- odgovaraju na pitanja; analiziraju dijagrame; zapisuju bilješke</p> <p>- samovrednuju vlastite uratke te vrednuju dijagrame ostalih učenika</p>
<p>Završni dio sata</p>	<p>○ primjena naučenog</p> <p>○ formativno vrednovanje</p>	<p>- postavlja učenicima pitanja: Koju aktivnost u školskom kurikulumu vezanu za geografiju bi odabrao i zašto?; Predloži aktivnost vezanu za geografiju kojim bi primjenila znanja geografije na bliskom primjeru.</p> <p>- daje uputu za domaću zadaću: U grupama po četvero, čije koje će te sami odrediti, osmislite naziv i cilj projekta vezanog za geografiju koji bi se mogao provesti u školi.</p>	<p>- odgovaraju na postavljena pitanja</p>

Plan školske ploče

Geografija u školskim kurikulumima škola Brodsko-posavske županije

- školski kurikulum- dokument koji utvrđuje plan i program škole s izvannastavnim i izvanškolskim aktivnostima, izbornim predmetima te drugim odgojno-obrazovnim aktivnostima i projektima

- geografija- dualna znanost → velike mogućnosti zastupljenosti u aktivnostima školskih kurikuluma

Vrste aktivnosti vezane za geografiju: dodatna nastava, dopunska nastava, izvannastavne aktivnosti, projekti, izvanučionička nastava.

Učitelji geografije surađuju s učiteljima: povijesti, biologije, kemije...

Nastavne metode

metoda praktičnog rada, metoda razgovora, metoda usmenog izlaganja, metoda demonstracije

Oblici rada

rad u paru, frontalni rad, samostalni rad

Nastavna sredstva i pomagala

računala, zidna karta Hrvatske, školska ploča

Popis literature i izvora za učitelja/nastavnika

Đaković, M., 2018: *Geografija u školskim kurikulumima osnovnih i srednjih škola Brodsko-posavske i Šibensko-kninske županije*, diplomski rad, Sveučilište u Zagrebu, Prirodoslovno-matematički fakultet, Geografski odsjek.

Matas, M., 1998: *Metodika nastave geografije*, Hrvatsko geografsko društvo, Zagreb, 2. izdanje *Školski kurikulumi Gimnazija za školsku godinu 2016./2017.*

Popis priloga (koji nisu upisani u nastavna sredstva i pomagala)

Upute za izradu kružnog dijagrama (A-B)

A

UPUTE ZA IZRADU KRUŽNOG DIJAGRAMA

- pronađi i otvori školski kurikulum svoje škole
- otvori Excel dokument u mapi Geografija pod nazivom: školski kurikulum_vjezba
- unesi tražene podatke u tablicu kako bi mogao pristupiti izradi kružnog dijagrama
- izradi kružni dijagram koji će prikazivati vrste aktivnosti u školskom kurikulumu vezanih za

geografiju u mojoj školi (2017./2018. šk. god)

- uključi natpise nad podacima (u obliku postotka)
- po potrebi prilagodi ili promijeni boje u dijagramu te prilagodi veličinu podataka
- posebnu pažnju obrati na legendu i po potrebi ju prilagodi sadržaju
- spremi dokument

B

UPUTE ZA IZRADU KRUŽNOG DIJAGRAMA

- pronađi i otvori školski kurikulum Gimnazije B

otvori Excel dokument u mapi Geografija pod nazivom: skolski kurikulum_vjezba

- unesi tražene podatke u tablicu kako bi mogao pristupiti izradi kružnog dijagrama
- izradi kružni dijagram koji će prikazivati vrste aktivnosti u školskom kurikulumu vezanih za geografiju u Gimnaziji B (2017./2018. šk. god)

- uključi natpise nad podacima (u obliku postotka)
- po potrebi prilagodi ili promijeni boje u dijagramu te prilagodi veličinu podataka
- posebnu pažnju obrati na legendu i po potrebi ju prilagodi sadržaju
- spremi dokument